

УДК 355/59

Н.Т. Асильов, Б.Н. Нурмаханов

Национальный университет обороны Министерства обороны Республики Казахстан,
г. Щучинск

**ОРГАНИЗАЦИЯ ПОДГОТОВКИ ОФИЦЕРОВ ЗАПАСА НА ВОЕННЫХ КАФЕДРАХ
В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ КАЗАХСТАНА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**

В соответствии с Законом Республики Казахстан «О воинской обязанности и статусе военнослужащих» 16 февраля 2012 г. [1] одной из форм подготовки граждан к воинской службе является военная подготовка граждан по программе офицеров запаса в организациях высшего образования.

Для проведения военной подготовки при вузах создаются военные кафедры, которые представляют собой структурные подразделения, осуществляющие обучение студентов «с целью подготовки офицеров запаса для Вооруженных Сил (ВС), других войск и воинских формирований Республики Казахстан» [2].

В настоящее время в стране при высших учебных заведениях функционируют 25 военных кафедр, на которых создана учебная материально-техническая база, подобран и назначен профессорско-преподавательский состав [3]. Расположение военных кафедр охватывает 9 областных центров республики, г. Астану и г. Алматы.

Система обучения граждан по программам подготовки офицеров запаса, развернутая в образовательных учреждениях высшего профессионального образования, обеспечивает поддержание установленных норм подготовленного мобилизационного резерва офицеров по утвержденному Правительством РК перечню военно-учетных специальностей для всех министерств и ведомств. Кроме того, она в значительной степени обеспечивает потребность в комплектовании ВС РК офицерами первичного должностного звена.

Следует подчеркнуть, что целесообразность подготовки военных специалистов в вузах обусловлена несколькими факторами:

Во-первых, подготовка военных специалистов в вузе существенно дешевле.

Во-вторых, появление новых высокотехнологичных образцов вооружения и военной техники, изменение тактики ведения боевых действий вызывает необходимость периодически уточнять перечень специальностей, по которым готовятся офицерские кадры, вводить новые специальности или упразднить утратившие значение.

В-третьих, более высокий научно-педагогический потенциал гражданской высшей школы.

В-четвертых, дополнительная квалификация позволит выпускнику вуза быть более конкурентоспособным на рынке труда.

В-пятых, возможность подготовки военных специалистов по уникальным военно-учетным специальностям, подготовка по которым в военных вузах нецелесообразна.

Подготовка офицеров запаса на военных кафедрах вузов организуется следующим образом. К военной подготовке привлекаются студенты (граждане РК) в возрасте до 27 лет, годные к воинской службе по состоянию здоровья, а по ряду военно-учетных специальностей,

определяемых Министерством обороны РК, привлекаются также и студенты-девушки.

Отбор студентов на военную кафедру производится на основе среднего балла успеваемости студента в учебном заведении, определяемого по результатам сдачи экзаменов, по результатам тестирования по физической подготовке, степени годности к воинской службе по состоянию здоровья, результатам психологического отбора. Средний балл, являясь важнейшим критерием отбора, дает обобщающую характеристику знаний студентов, степень их прилежания в учебе.

Зачисление студентов в списки учебных взводов при переводах из военных кафедр других вузов в случае несоответствия военно-учетной специальности (ВУС) производится по письменному разрешению заместителя МО РК, курирующего Департамент военного образования и науки. Определяющими факторами при принятии решения являются: наличие вакантных мест по данной ВУС на военной кафедре, разница в учебных дисциплинах.

Нормативная трудоемкость программы подготовки офицера запаса в вузе составляет 594 часа, из них 450 часов - учебная аудиторная работа в вузе (8 часов в день), 144 часа - учебные сборы. Конкретное количество часов на военную подготовку и их распределение по видам занятий устанавливаются типовой учебной программой подготовки офицеров запаса в зависимости от ВУС [2].

В период военного обучения студенты сдают зачеты и экзамены, которые учитываются наравне с оценками, полученными по другим дисциплинам в образовательном учреждении высшего профессионального образования. После прохождения программы военного обучения и учебных сборов (стажировок) они сдают государственные выпускные экзамены, которые проводятся в воинских частях или учебных центрах и принимаются специально созданными аттестационными комиссиями.

Как показала проверка деятельности военных кафедр и анализ подготовки офицеров запаса, большинство кафедр успешно справляются со своими задачами. О росте их популярности свидетельствует тот факт, что за последние годы количество студентов, желающих обучаться на них, во много раз превышает установленные нормы набора на военно-учетные специальности, в ряде вузов даже существует своеобразный конкурс. Так, в КазНМУ им. С. Асфендиярова по отдельным военно-учетным специальностям конкурс составляет до 5 человек на одно место. В КазНТУ им. К. Сатпаева на отдельные ВУС конкурс выше в несколько раз.

Вместе с тем в существующей системе военной подготовки в вузах Казахстана имеет-ся целый ряд проблем и недостатков, негативно влияющих на конечные результаты выполнения задач подготовки квалифицированных мобилизационных резервов для ВС, других войск и воинских формирований РК, основными из которых являются:

1. Выполнение несвойственной функции – пополнение некомплекта офицеров в ВС РК. Нормативно целью системы дополнительного образования устанавливается подготовка офицеров запаса, это же определяется и имеющими место элементами, структурой и функциями данной системы. Однако в настоящее время данная система стала наравне с военно-учебными заведениями восполнять текущий некомплект первичных должностей офицерского состава. В этой связи, в нормативно-правовых актах необходимо предусмотреть меры по эффективному использованию потенциала военных кафедр для восполнения текущей потребности ВС.

2. В действующем законодательстве РК нет соответствующей нормативно-правовой базы, регламентирующей порядок организации учебного процесса, финансирования деятельности военных кафедр по отдельным вопросам, формирования учебно-материальной базы, отбора студентов для прохождения военной подготовки.

3. Нет совместного приказа министра обороны и министра образования и науки об организации деятельности военных кафедр при образовательных учреждениях высшего профессионального образования. Принятие такого совместного приказа с Министерством образования и науки устранило бы указанный пробел по подготовке кадровых офицеров и офицеров запаса в вузах, при этом определив в нем порядок обучения, стажировки и сборов, а впоследствии, и трудоустройство их выпускников.

4. Несовершенство существующей структуры управления военным обучением в вузах Казахстана, допускающей двойное (тройное) подчинение.

5. Вузы Казахстана заинтересованы в наличии у них военных кафедр, так как наличие последних повышает престиж вуза, позволяет осуществлять более качественный отбор абитуриентов, улучшает финансирование вуза. Однако прямая зависимость между качеством подготовки военных специалистов и их номенклатурой, с одной стороны, и престижем, статусом и финансированием вуза - с другой, отсутствует. Иными словами, между вузом и заказчиком отсутствуют рыночные отношения.

6. Штатная численность военных кафедр устанавливается согласно штатному расписанию, утвержденному Министерством образования и науки РК. На данный момент укомплектованность профессорско-преподавательского состава военных кафедр составляет 86,9 %. При этом у 17 % преподавателей военная специальность не соответствует той, по которой они ведут подготовку студентов. Ученую степень имеют 6 преподавателей. Штатным расписанием не предусмотрены должности «профессор», «доцент» кафедры.

7. Наличие большого количества студентов, приходящихся на одного преподавателя, является серьезным препятствием на пути решения проблемы индивидуализации обучения, поскольку диагностика уровня развития качеств обучаемого, индивидуальное психолого-педагогическое воздействие требуют больших затрат рабочего и личного времени преподавателя, которые в условиях военных кафедр совершенно не учитываются. Так, в соответствии с п.п.1, п.8, ст. 52 Закона РК «Об образовании» общая численность профессорско-преподавательского состава вузов при определении государственного заказа рассчитывается исходя из среднего соотношения для очной формы обучения 8:1 (среднее количество студентов, приходящихся на одного преподавателя). Данное соотношение для военных кафедр составляет 25:1, что увеличивает нагрузку на профессорско-преподавательский состав.

8. Отсутствие военно-образовательного статуса у выпускников военных кафедр вузов, которые по окончании обучения по программам подготовки офицеров запаса не получают никакой военно-профессиональной квалификации, подтверждаемой выдачей им соответствующего документа об окончании обучения.

9. Невыполнение планов повышения квалификации и прохождения стажировки профессорско-преподавательского состава в войсках и образовательных учреждениях.

10. Ввиду отсутствия установленного порядка и сроков обеспечения военных кафедр учебной материально-технической базой, в учебном процессе большинства военных кафедр используется устаревшие образцы учебного вооружения и техники, оборудования, приборов и материалов, что снижает качество подготовки офицеров запаса.

11. Нынешняя система подготовки офицеров запаса слишком громоздка и консервативна, чтобы гибко реагировать на изменения, происходящие в области высшего образования, морально-психологического состояния молодежи, военной техники, вооружения, при этом система по-прежнему ориентирована на количественные, а не на качественные показатели.

12. Качество подготовки военных кадров при вузах не отвечает современным квали-

фикационным требованиям военных специалистов, программы обучения зачастую построены без учета педагогического принципа поэтапного приобретения знаний, умений и навыков. Привлечение к военной подготовке студентов широкого спектра специальностей, не связанных с профилем военно-учетной специальности на кафедре, разнонаправленное обучение студентов на военной и гражданских кафедрах вуза отрицательно сказывается на качестве учебно-воспитательного процесса и подготовленности выпускника.

13. Типовые учебные программы подготовки офицеров запаса на военных кафедрах предназначены для подготовки по одной ВУС и предусматривают набор студентов по нескольким гражданским специальностям вуза, которые не являются профильными.

Так, по программе подготовки офицеров запаса по ВУС «Топографические работы» допущены для набора студенты специальностей: «Экология», «Метеорология», «Информационные системы», «Лесные ресурсы и лесоводство», «Почвоведения и агрохимия», «Мелиорация, рекультивация и охрана земель». При анализе содержания программы учебных дисциплин данной специальности установлено, что изучение 30 новых тем начинается с практических занятий. Учитывая, что часть студентов военной кафедры не имеет профильной подготовки на других кафедрах вуза по специальности «Топографические работы», вышеуказанные темы будут отработаны поверхностно, тем самым снижая качество подготовки военного специалиста - командира топогеодезических подразделений.

14. Военная подготовка студентов (теоретическая и практическая) является одним из дополнительных видов обучения и проводится методом «военного дня». На него отводится не менее 450 часов (не более 6 часов в день), где на завершающем этапе перед последним курсом обучения в каникулярное время проводятся учебные сборы продолжительностью не более 30 дней (144 часа).

Из анализа следует, что студенты на занятиях «военного дня» получают знания, приобретают умения, а практические навыки закрепляются на учебных сборах, при этом между приобретенными умениями и закреплением навыков остается большой промежуток времени, который составляет от четырех месяцев до двух лет. Значительный промежуток времени между получением знаний, приобретением умений и закреплением навыков отрицательно сказывается на качестве подготовки военного специалиста, так как незакрепленные знания и умения со временем забываются, и многие студенты на заключительные сборы прибывают неподготовленными.

Указанные перекосы в программах обучения являются следствием отсутствия стандарта образования для изучения необходимой тематики с поэтапным приобретением знаний, умений и навыков для подготовки специалиста на военной кафедре.

15. Языковой барьер является одной из главных проблем при обучении на военной кафедре. Студенты, закончившие казахские средние школы и казахскую группу в университете, составляют более половины общей численности. Например, на военной кафедре при КазНУ им. аль-Фараби обучается 78 % студентов, окончивших школу на казахском языке.

16. Сложность учебного материала является зачастую непреодолимым препятствием для окончания рядом студентов военной кафедры. Как отмечают преподаватели, из всех отчисленных за период обучения на военной кафедре Казахского национального аграрного университета 43 % отчисляются за пропуски занятий по военной подготовке, 33 % - за недисциплинированность, 19 % - по состоянию здоровья и 5 % - по другим причинам (см. табл.).

*Количество студентов Казахского национального аграрного университета,
отстраненных от военной подготовки*

Учебный год	Количество студентов, отстраненных от военной подготовки
-------------	--

2010/11	20
2011/12	114
09.2012-08.2013	10

В настоящее время обучение студента оплачивается государством. В случае отстранения студента от военной подготовки он не возмещает государству бюджетные средства, затраченные на его обучение. Качество обучения не отражается на военной кафедре и на размере стипендии, получаемой в университете. Такое положение объясняют тем, что военная подготовка является дополнительной. На наш взгляд, если подготовка мобилизационного резерва является задачей государственной важности, на это выделяются средства из бюджета государства, то и отношение к военной подготовке должно быть соответствующим. Военная кафедра должна обладать реальными рычагами воздействия на нерадивых студентов.

17. Крайне низким остается и научный потенциал военных кафедр. Следует отметить, что 99 % опрошенных преподавателей военных кафедр не имеют ученой степени.

Таким образом, результаты проведенных исследований системы подготовки военных кадров для ВС в вузах Казахстана позволяют сформулировать ряд рекомендаций, реализация которых помогла бы более качественно готовить офицеров и на высоком профессиональном уровне выполнять свои функциональные обязанности.

Данные рекомендации можно выразить следующими тезисами:

1. Разработать совместный приказ министра обороны и министерств, в ведении которых находятся военные кафедры, об организации деятельности военных кафедр при образовательных учреждениях высшего профессионального образования, где определить:

- порядок финансирования военных кафедр по формированию учебно-материальной базы;
- порядок взаимодействия военных кафедр с военными учебными заведениями, воинскими частями, учебными центрами и субъектами оборонной промышленности;
- порядок назначения на должности профессорско-преподавательского состава военных кафедр;
- порядок отбора студентов на военную кафедру;
- функциональные обязанности должностных лиц военных кафедр;
- порядок повышения квалификации и прохождения стажировки профессорско-преподавательского состава в войсках и образовательных учреждениях;
- отдельные функции командиров воинских частей и военно-учебных заведений, на базе которых проводятся учебные сборы (стажировки) студентов;
- возможность введения в штатное расписание военных кафедр должностей: «профессор», «доцент» кафедры; организации дополнительных практик студентам-девушкам по окончании военных кафедр.

2. Предусмотреть единую структуру управления военными кафедрами в вузах Казахстана.

3. Пересмотреть штатную численность военных кафедр и учебную нагрузку профессорско-преподавательского состава и привести в соответствие с Законом РК «Об образовании».

4. Рассмотреть вопрос об определении военно-образовательного статуса у выпускников военных кафедр вузов, военно-профессиональной квалификации и выдачи им соответствующего документа об окончании обучения по программам подготовки офицеров запаса.

5. Разработать в строгом соответствии с квалификационными требованиями новые учебные планы и программы, где принципиально обновить структуру и содержание военного обучения студентов. Необходимо совершенствовать подготовку современных по структуре и содержанию учебно-методических комплексов, отвечающих рекомендациям МО РК и МОН РК.

6. Перепрофилировать военные кафедры с учетом основных специальностей высших учебных заведений с максимальным использованием его учебно-научного потенциала.

7. Разработать единую для всех вузов, осуществляющих подготовку офицеров запаса, методику профессионально-психологического отбора студентов, изъявивших желание обучаться на военных кафедрах.

8. Необходимо предусмотреть меры по эффективному использованию потенциала военных кафедр для восполнения текущей потребности ВС в офицерском составе по остродефицитным специальностям. Целенаправленно готовить студентов для последующего прохождения ими военной службы по контракту.

Следует заметить, что с введением такого порядка обучения на военных кафедрах появится новая форма подготовки студентов на базе гражданских вузов, которая будет иметь следующие отличия от существующей сегодня системы подготовки офицеров запаса:

а) студент, поступивший на военную кафедру, изначально ориентируется на добровольное принятие на себя обязательства заключить контракт о прохождении военной службы и после окончания вуза пройти эту службу;

б) отказ студента от выполнения обязательств по контракту влечет за собой гражданско-правовую ответственность (студент возмещает все затраты, произведенные Министерством обороны на его военную подготовку).

В целом указанные решения проблем соответствуют целям Стратегии развития военного образования и науки до 2020 года, при этом позволяют более эффективно и полно решать задачи приведения нормативной правовой базы военных кафедр, их структуры к современным требованиям.

Список литературы

1. Закон Республики Казахстан «О воинской службе и статусе военнослужащих» от 16 февр. 2012 года, № 561-IV // Казахстанская правда. – 2012. – 25 февр.
2. Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Правил подготовки граждан к воинской службе, организации и проведения, а также формирования учебно-материальной базы начальной военной подготовки» от 11 февр. 2013 года, № 118 // Информационный источник: <http://www.adlet.kz>.
3. Еламанов У.Б. Некоторые вопросы подготовки мобилизационного резерва государства и улучшения качества подготовки офицеров запаса // Современное состояние и перспективы развития военного образования: Сб. материалов I Междунар., межвед. науч.-практ. конф., 3 апр. 2013 г. – Астана: Воен. Каф. Евразийского нац. ун-та им. Л.Н. Гумилева, 2013. – 250 с.

Получено 02.04.2014

УДК 623.437

А.Т. Байдулин

Восточно-Казахстанский государственный технический университет им. Д. Серикбаева,
г. Усть-Каменогорск

ОСОБЕННОСТИ СНЯТИЯ АВТОМОБИЛЬНОЙ ТЕХНИКИ С ДЛИТЕЛЬНОГО ХРАНЕНИЯ И ПОДГОТОВКА ЕЕ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ

В современных условиях при усилении взаимосвязи между внешними и внутренними угрозами, совершенствовании существующих и создании принципиально новых видов оружия, повышении его эффективности вопросы укрепления боевой готовности частей Вооруженных Сил приобретают особое значение. Основной задачей Вооруженных Сил, других войск и воинских формирований в мирное время является: поддержание боевого потенциала, боевой и мобилизационной готовности, степени подготовки органов управления и войск в штатах мирного времени на уровне, обеспечивающем локализацию и пресечение военных конфликтов низкой интенсивности, любого противоправного вооруженного насилия на государственной границе или в пределах территории Республики Казахстан.

Исключительно велика роль автомобильной техники в поддержании высокой боевой готовности войск как одного из основных средств обеспечения подвижности и маневренности частей сухопутных войск. В мирное время в большинстве воинских частей автомобильная техника содержится на длительном хранении.

Поэтому готовность вооружения практически всех родов войск и служб зависит от надежности и постоянной готовности автомобильной техники, находящейся на хранении, к использованию по назначению. Постоянная готовность автомобильной техники достигается высоким качеством работ по подготовке машин к хранению, систематическим контролем их технического состояния, своевременным выполнением технического обслуживания, опробования и переконсервации в процессе хранения.

Хранение автомобильной техники является одним из основных элементов эксплуатации. Хранение машин заключается в содержании исправных и специально подготовленных машин (законсервированных с применением установленных нормативно-технической документацией средств и методов защиты от воздействия окружающей среды) в состоянии, обеспечивающем их сохранность и приведение в готовность к использованию в установленные сроки.

При хранении машин проводится специальная подготовка, техническое обслуживание, также проверка состояния и опробования. Объем работ по подготовке машин к хранению, техническому обслуживанию при хранении, периодичность опробования и переконсервации определяются в зависимости от условий и видов хранения.

Под условиями хранения понимается совокупность воздействующих на машину факторов окружающей среды, влияющих на скорость процессов коррозии металлов и старения полимерных материалов, а также на стабильность технических характеристик.

Новые машины, а также машины, прибывшие из капитального или среднего ремонта, ставятся на длительное хранение после обкатки.

Машины на хранении содержатся в специально оборудованных местах хранения, под которыми понимаются отапливаемые и неотапливаемые хранилища, навесы и открытые площадки [1].

Машины длительного хранения, а также гусеничные и колесные тягачи, гусеничные транспортеры-тягачи, специальные колесные шасси, тяжелые колесные тягачи, специальные боевые и строевые машины должны содержаться в хранилищах. В исключительных случаях указанную технику допускается содержать под навесом или на открытой площадке. Остальные машины могут содержаться как в хранилищах, так и под навесом или на открытой площадке.

Машины, содержащиеся на длительном хранении, размещаются отдельно от других

машин. Порядок доступа к ним определяется командиром воинской части.

При размещении машин в хранилищах или под навесом расстояние между боковыми бортами машин, а также между бортами машин и стенами должно быть не менее 0,8 м для колесных и 1 м для гусеничных машин, между задними бортами машин и стеной или ограждением – не менее 1 м. При многорядном размещении в хранилищах машины второго и последующих рядов должны быть сцеплены буксирными тросами с впереди стоящими машинами.

При длительном хранении машины цилиндры двигателя и приборы системы питания должны быть законсервированы, картеры агрегатов и механизмов машин заполнены все-сезонными или северными рабоче-консервационными маслами и загерметизированы, топливные баки машин с карбюраторными двигателями не заполнены, а их внутренние поверхности промыты и обработаны моторным рабоче-консервационным маслом. Топливные баки машин с дизельными двигателями должны содержаться заполненными. По решению командующих Региональных командований в исключительных случаях с принятием соответствующих мер пожарной безопасности допускается содержание машин с баками, заправленными бензином, с освежением его в установленные сроки, согласно приказу министра обороны Республики Казахстан № 175 от 27.04.06 г.

Снятие машин с длительного хранения объявляется приказом командира воинской части. В приказе указываются: основание для снятия машин, марки и номера машин, порядок снятия и лица, ответственные за организацию работ, для каких целей и на какой срок машины снимаются с хранения. О снятии с длительного хранения делается отметка в формуляре (паспорте).

Снятие машин с хранения осуществляется водителями (механиками-водителями) с участием экипажей (боевых расчетов) под руководством командиров подразделений и должностных лиц автомобильной службы.

При снятии машин с длительного хранения в условиях ограниченного времени работы выполняются в две очереди. В первую очередь выполняются работы по разгерметизации двигателя, топливных баков, трансмиссии, ходовой части, установке аккумуляторных батарей, заправке топливными и охлаждающими жидкостями, пуску двигателя и проверке его работы на различных режимах, проверке давления воздуха в шинах и доведение его до нормы, проверке исправности работы осветительных и светосигнальных приборов, также проводится проверка исправности тормозов и рулевого управления.

Во вторую очередь выполняются работы по дозаправке машин топливом, укладке и креплению укрывочных брезентов, тентов, очистке инструментов от консервационных смазок и укладке их на места, также устраняют обнаруженные неисправности, снижающие эффективность использования машин.

Продолжительность снятия машины с хранения регламентируется сроками, установленными приказом МО РК или соответствующими планирующими документами. Во всех случаях машины должны быть приведены в готовность к использованию в минимально короткие сроки.

На машинах длительного хранения в кабинах на видном месте должна быть помещена разработанная в воинской части технологическая карта, содержащая перечень и последовательность выполнения работ по снятию машин с хранения. В карте также должны указываться порядок доставки аккумуляторных батарей и схема их подсоединения, доставки ЗИП, места забора и средства доставки охлаждающей жидкости и порядок заправки топливом. Анализ проводимых мероприятий с приведением частей в различные степени боевой готовности показывает, что наиболее сложными и трудно решаемыми вопросами перевода автомобильной техники из режима хранения в готовность к использованию по

назначению являются: организация управления, приведение сухозаряженных аккумуляторных батареи в рабочее состояние, заправка системы охлаждающими жидкостями. В воинских частях, где автомобильная техника содержится с незаполненными топливными баками, сложным вопросом является заправка и дозаправка ее топливом.

Перевод автомобильной техники из режима хранения в готовность к использованию по назначению представляет собой комплекс организационных и технических мероприятий, которые должны планироваться и проводиться в целях обеспечения своевременного приведения воинской части в различные степени боевой готовности. Продолжительность перевода автомобильной техники в готовность к использованию по назначению для каждой воинской части устанавливается соответствующими документами. Во всех случаях командиры (начальники) всех степеней должны обеспечить перевод автомобильной техники из режима хранения в готовность к использованию по назначению в возможно короткие сроки.

Управление работами по переводу автомобильной техники из режима хранения в готовность к использованию по назначению должно обеспечить согласованное по времени, месту и исполнителям выполнение всех необходимых мероприятий.

Для успешного их выполнения необходимо в дополнение к основным планирующим документам, предусмотренным соответствующими наставлениями, директивами и инструкциями, разработать в части план-график выполнения основных мероприятий по переводу автомобильной техники из режима хранения в готовность к использованию по назначению.

Перевод автомобильной техники из режима хранения в готовность к использованию по назначению должно осуществляться водителями (механиками-водителями) с участием экипажей (расчетов) по технологическим картам снятия машин с хранения с учетом данных карточки машины длительного хранения.

Работами должен руководить командир подразделения и его заместитель по вооружению. Командир части осуществляет общее руководство с оборудованного в парке командного пункта. Заместитель командира по вооружению непосредственно организует выполнение мероприятий по обеспечению перевода вооружения и техники из режима хранения в готовность к использованию.

Для обеспечения своевременного снятия машин с хранения в каждом подразделении (батальоне, дивизионе) должны развернуть подвижные мастерские технического обслуживания и ремонта.

При подготовке машин к использованию необходимо обеспечить выполнение всех требований безопасности при работе на технике, особенно запрещается при пуске двигателя находиться впереди или сзади машины, запускать двигатель при закрытых воротах хранилища, начинать движения машин без команды старшего, повышать скорость движения в парке, а также двигаться по встречному направлению.

Все команды и сигналы должны подаваться в установленном порядке согласно Строевому уставу Вооруженных Сил РК.

При работе в парке с техникой необходимо соблюдать правила пожарной безопасности. Запрещается разводить огонь для подогрева двигателя и агрегатов машины, а также пользоваться неисправными предпусковыми подогревателями. Работу по снятию машин с хранения следует начинать только после приведения средств пожаротушения в готовность к использованию.

1. Инструкция по эксплуатации автомобильной техники Вооруженных Сил Республики Казахстан от 16 апр. 2012 года, № 186.

Получено 10.04.2014

ӨОЖ 355.359.31

Ә.Б. Мұқатай

Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара қызметінің академиясы,
Алматы қаласы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА АҚПАРАТТЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗДАНДЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазіргі уақытта қауіпсіздікті қамтамасыздандыру мемлекеттің маңызды функциясы болып табылады. Қауіпсіздік – бұл қауіп-қатердің жоқтығы немесе қауіп-қатердің мүмкіншілігін жоятын тиімді шаралардың болу жағдайы.

Қазіргі заманғы адамзат дамуының маңызды үрдісінің бірі ақпараттық төңкеріс болып саналады. Осы үдерістен болған екпінді өзгерістер қоғамдық өмірдің барлық саласын едәуір алға тартады, оның ішінде қазіргі уақытта елеулі өзгеріске ұшыраған аса маңызды саланың бірі - ақпараттық сала. Осыған байланысты бүгінгі шақта әрбір мемлекеттің өзекті проблемаларының бірі ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыздандырумен байланысты міндеттер болып табылады.

Қазіргі кезде ақпараттық қауіпсіздіктің негізгі аспектілерін қарастыру мәселелерінің жиынтығы нақты жасап шығарылған анықтамалардың жете зерделенбегендігімен және олардың жоқтығымен сипатталады. Сонымен қатар әлемдік қоғамдастық пен жеке алынған мемлекеттер ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуынан және ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету қажеттілігінен туындаған ілеспелі қауіпті түсінеді деп айтуға болады [1].

Меншікті ақпараттық кеңістікті қорғау, оның дамуы, бірінші кезекте, ақпараттық технологиялармен шарттасқан қазіргі қоғам үшін негізгі мәселе болып табылады. Алайда теріс ақпаратқа төтеп беру біраз қиындау, өйткені ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы күн сайын қоғамда қалыптасқан стандарттар мен нормалар үшін жаңа қауіп төндіреді. Әлеуетті қауіптерді жоюға бағытталған әрекеттерді зерттеу, бағалау және жасау міне, нақты тарихи қоғамның және мемлекеттің ақпараттық қауіпсіздігі аясындағы негізгі міндеттер - осы. Қоғамдық қатынастарға ақпарат көбірек ықпал етеді, себебі оның айтарлықтай үлкен көлемі жеке тұлғаның ойы мен әрекеттеріне әсер ете отырып, оның санасына енеді.

Бүгінгі шақта ақпараттық қауіпсіздік стратегиялық санаттағы «халықаралық қауіпсіздік» және «ұлттық қауіпсіздік» атты кешенді ұғымдардың қатарында. Оны әлеуметтік-экономикалық даму тұрғысынан техникалық және тілдік ақпаратты сақтау және қорғау, ақпараттық ағымдардың бұқаралық және жеке санаға ықпал ету, компьютерлік және желілік қауіптерді бақылау мен топтастыру және ақпараттық соғыстардың алдын алу мақсатында жүргізілетін саясат ретінде қарастыруға болады [1, 54].

Осы құбылыстарды түсіну және зерттеу, қарама-қарсы әрекет жасау – негізгі міндет.

Бұны шешуге ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыздандырудың барлық жүйесі бағытталған.

Ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселесінің өзектілігі, ең алдымен, ақпараттық технологиялардың қоғамдық өмірдің көптеген жақтарына ықпалының артуына байланысты. Мемлекет қызметінің барлық салаларына ене отырып, ақпарат нақты саяси, материалдық және құндық көріністерге ие болады. Сондықтан ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыздандыру ең негізгі өзекті және басымдық міндеттер болып саналады.

Сонымен бірге «... қазіргі әлемде ақпарат стратегиялық ұлттық ресурс болды. Соңғы жылдары Қазақстан Республикасында мемлекеттің ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыздандыру жүйесін жетілдіру бойынша неше түрлі шаралар жүзеге асты. Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік стратегиясына сай ақпараттық қауіпсіздік саласындағы қауіптерді болжауға, анықтауға, алдын алуға және жолын кесуге бағытталған құқықтық, ұйымдастырушылық және ғылыми-техникалық шаралар кешенін іске асыруды көздейтін «Ақпараттық қауіпсіздік тұжырымдамасы» жасалды және қабылданды. Микроэлектроника, аппараттық және бағдарламалық құралдар, есептеуіш техника салаларындағы техникалық өрлеу ақпараттық технологиялардың дамуын үдетеді және оларды жетілдіруге ықпал етеді. Мемлекеттік және қоғамдық өмірдің барлық аспектілерін ақпараттандырумен байланысты тенденциялар, қазіргі тәуелсіз мемлекеттің тіршілік етуі, оның мемлекеттік құрылымдарының барлық буындарының ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етумен тығыз байланысты екендігін шынайы куәландырады. Әлемдік тәжірибені талдау дәл осы соңғы бірнеше жылдарда барлық деңгейлердегі: мемлекетаралық құрылымдардан бастап жеке фирмалар мен банктерге дейін басқару барысындағы сапалы алға басу болғандығын көрсетеді. Сонымен қатар ақпарат алу және оларды істен шығару мақсатында ақпараттық жүйелердің жұмысына рұқсатсыз килігу қауіпі туындады және күшейді. Мұндай қауіптің туындауы айдан анық, өйткені ықпалдардың себебінен мемлекеттің ақпараттық инфрақұрылымының бұзылуы мен шырқының бүлінуін шынайы жауынгерлік әрекеттердің салдарымен салыстыруға болады. Осындай салдарлардың алдын алу шаралары да барабар болу керек. Қазіргі жағдайда тек ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің жақсы ұйымдастырылған мемлекеттік жүйесі ғана ақпараттық қауіптерге тиімді қарсы тұра алады, ол барлық мемлекеттік органдардың, мемлекеттік емес құрылымдар мен азаматтардың тұтас әрекеттесуімен іске асырылуы керек [2].

Қазақстан Республикасында ақпараттық қауіпсіздіктің дамуының негізгі қағидаттары мен бағыттарын анықтайтын негізгі саяси-құқықтық акті Қазақстан Республикасының Президенті 2011 жылғы 14 қарашада бекіткен № 174 «Қазақстан Республикасының ақпараттық қауіпсіздігінің 2016 жылға дейінгі Тұжырымдамасы» (ары қарай – Тұжырымдама) болып табылады [3]. Тұжырымдама ақпараттық саладағы қоғам мен мемлекет мүддесін қамтамасыздандыру, сонымен бірге азаматтың конституциялық құқығын қорғау мақсатында дайындалған. Ол Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі даму стратегиясының «Барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы» негізгі қағидаларына сай және оның ішінде ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыздандыру ұлттық қауіпсіздіктің негізгі ұзақ мерзімді басымдылықтарының бір құрамы ретінде анықталған.

Жоғарыда көрсетілген құжатта ақпараттық қауіпсіздік «...өзара байланысты екі аспектімен қаралады: техникалық және әлеуметтік. Техникалық аспект ақпараттың тұтастығын, құпиялылығын және қолжетімдігін қамтамасыз ету үшін ұлттық ақпараттық ресурстарды, ақпараттық жүйелерді, ақпараттық-телекоммуникациялық инфрақұрылымды авторланбаған қолжетімділіктен, пайдаланудан, ашудан, бұзудан, өзгертуден, оқудан, тексеруден, жа-

зудан немесе жойылудан қорғауды қамтамасыз етуді көздейді. Әлеуметтік аспект ұлттық ақпараттық кеңістікті және бұқаралық ақпарат тарату жүйелерін Қазақстан Республикасының ұлттық мүдделеріне нұқсан келтіруі мүмкін мақсатты келеңсіз ақпараттық және ұйымдық әсер етуден қорғау болып табылады» ретінде ұсынылады [3].

Сонымен бірге ол қазіргі жағдайды бағалауға негізделген және мемлекеттің саясатын, мемлекеттік органдардың ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыздандыру саласындағы іс-қимылдарының келешегін анықтайды.

Сәйкесінше ақпараттық қауіпсіздікті дамытудың саяси-құқықтық аспектілерінің тұжырымдамалық бейнесі бүгінгі күні төніп тұрған қауіптерді, сондай-ақ қазіргі әлемдік қоғамның жетекші мемлекеттерінің оларды жою жөніндегі шараларын жан-жақты талдау нәтижесі болып табылады.

Қазақстанда қауіпсіздікті қамтамасыздандыру саласындағы қатынасты реттейтін және адам мен азаматтың, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің мазмұны мен қағидаттарын, Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесін, мақсаттары мен бағыттарын айқындайтын негізгі нормативтік-құқықтық акт - «Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы» Заңы. Ұлттық қауіпсіздік түрлерінің ішінен бөлек бір түр ретінде ақпараттық қауіпсіздік атап көрсетілген.

Бұл құжатта ақпараттық қауіпсіздік «...елдің орнықты дамуы және ақпараттық тәуелсіздігі қамтамасыз етілетін ақпарат саласында нақты және ықтимал қатерлерден Қазақстан Республикасының ақпараттық кеңістігінің, сондай-ақ адамның және азаматтық құқықтары мен мүдделерінің, қоғам мен мемлекеттің қорғалуының жай-күйі» ретінде анықталған. Бұл заңның 6-бабында ұлттық қауіпсіздіктің негізгі қатерлері арасынан келесілер анықталған: «...рұқсатсыз енуден елдің ақпарат кеңістігін және ұлттық ақпарат ресурстарын қорғау деңгейінің төмендеуі; ұлттық қауіпсіздікке нұқсан келтіре отырып, ақпаратты әдейі бұрмалаумен және дәйексіз ақпаратты таратумен байланысты қоғамдық және жеке санаға ақпараттық ықпал етуі» [4]. Демек, қорғалғандық деңгейі қазіргі заманның қатерлерін ескерту шараларына және оларды ескерту мен жою іс-шараларының тиімділігін бағалағанға мүмкіншілік бере отырып, ұлттық қауіпсіздіктің сапасын анықтайды. Ақпараттық кеңістіктің аясында бұл қатерлер өте қауіпті, өйткені ақпарат арқылы жеке адамда өзін қоршаған әлем туралы көзқарасы, дүниетанымы және қандай да бір теріс қылыққа деген түрткі болатын мотивтері қалыптасады.

Сондықтан ұлттық деңгейде мемлекеттің ақпараттық қауіпсіздігі ретінде азаматтар мен тұрғын халықтың өндірістік, қоғамдық тіршілік қарекетіне, білімі мен дамуына қажетті, сапалы (бағалы) ақпараттың қажеттілігінің қорғалғандығын түсінуге болады.

Жоғары көрсетілген ақпараттық қауіпсіздіктің анықтамалары бұл проблеманың кешенді және көп қырлы түсінік екеніне тұжырым жасауға мүмкіншілік береді.

Ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету алуан түрлі субъектілердің ақпаратқа деген мұқтаждығы мен «зиян келтірме» ұранымен қолда бар ақпараттық ресурсты орынды қолдану қажеттілігінің арасында теңгерім тудыратын кешінді міндет ретінде қалыптасады. Дәл осы ұран «қорғау» сөзінің мазмұнын: нені, неден, не үшін немесе кім үшін, сайып келгенде қалай қорғау және т.б. ашып көрсетуге көмектеседі. Осы сұрақтарға түрлі тұжырымдамалар, ақпараттандыру саясаты, ақпараттық қауіпсіздік саясатын іске асырушы заңнама, ақпараттық қызмет тәжірибесі мен ақпаратсыз тіршілік етпейтін тұтас әлеуметтік өмір тәжірибесі жауап беруі керек [5].

Барлық мемлекеттік органдардың, мемлекеттік емес құрылымдар мен ҚР азаматтарының толықтай өзара әрекеттесуімен іске асырылатын ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің жақсы ұйымдастырылған мемлекеттік жүйесі ғана қазіргі жағдайларда

ақпараттық қауіптерге тиімді қарсы тұра алады. Сонымен қатар Қазақстанның әлемдік ақпарат айырбасына қатысатындығын ескере отырып, қазіргі уақытта өзара тығыз әрекеттесу мен компьютерлік қылмыстарға қарсы күресу мақсатында ақпараттық қауіпсіздік мәселелері бойынша халықаралық келісімдер жасау бастама алуда. Оның ішінде ақпараттық қауіпсіздік және компьютерлік қылмыстармен күресу мәселелері бойынша небір халықаралық конвенциялар қаралды және құпталды. Шетел мемлекеттерінің арнайы қызметтерімен ақпараттық қауіпсіздік мәселелері бойынша тығыз ынтымақтастық – ақпараттық технологиялар саласында қылмыспен күресу бойынша тәжірибе алмасу жүзеге асырылуда [2].

Сонымен, ақпараттық құрылымды дамытуға арналған бөлек бір алғышарттар жасалған деп нақты айтуға болады. Қазақстанның экономикалық дамуының тұрақты шағында ақпараттық негіздерді құру қағидаттық кезеңдердің бірі болып табылады. Атап айтқанда Қазақстанның бірыңғай халықаралық ақпараттық-экономикалық кеңістікке ешбір кедергісіз енуіне ақпараттық даму мүкіншілік береді.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Стрельцов А.А. Актуальные проблемы обеспечения информационной безопасности // Технологии безопасности. – 2002. – № 11.
2. Ақпараттық қауіпсіздік. – Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің ресми сайты. – knb.kz/, 02.11.2013, 22:11:20.
3. Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 14 қарашадағы № 174 «Қазақстан Республикасы ақпараттық қауіпсіздігінің 2016 жылға дейінгі Тұжырымдамасы туралы» жарлығы // «Заңнама» нормативтік-құқықтық актілер электронды базасы.
4. Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 6 қаңтардағы № 527-IV «Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы» Заңы (10.07.2012 ж. өзгертулермен) // Егемен Қазақстан. – 2012. – 17 қаңтар. – № 19-20 (26838-26839).
5. Ирюков С.Ж. Защита информации в контексте информационной безопасности и информационной политики, правовые аспекты безопасности информации // Специализированный науч. сб. «Шекара». – 20009. – № 4(6). – С. 92.

Получено 7.04.2014

ӨОЖ 355.359.31

Ә.Б. Мұқатай

Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара қызметінің академиясы,
Алматы қаласы

**ШЕКАРА ҚЫЗМЕТІНІҢ ШТАБТАРЫНДА АҚПАРАТТЫҚ-ТАЛДАУ
ЖҰМЫСТАРЫН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

XXI ғасырдың басында адамзат дамуының негізгі мағынасы ақпараттық қоғамға ауысу болып саналды, соның ішінде басты рөл ақпаратқа тиесілі. Ақпарат стратегиялық ресурқа айналуға, алғашқы болып еңбек және табиғи ресурстар құндылығы емес, білім алу құндылығы есептелуде. Осы құндылықты алу үшін ақпараттық-коммуникативтік құзырлық білімі ақпараттық мәдениет негізінің басты бір басымдылығына айналуға.

Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаев өзінің «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай 20 қадам» мақаласында: «...Қазақстан қоғамы өмірінің ақпараттық құрамдасын біршама жоғарыла-

тып, Интернет-технологияның мүмкіндіктерін азаматтарды ақпараттандыру, сондай-ақ мемлекет пен тұрғындардың тұрақты «кері байланысын» нығайту мәселелерінде де кеңейту міндеті тұр. ...Қазақстанда әлеуметтік жаңғырту жаһандық ақпараттық дәуірде жүзеге асуда. Бұл факторды міндетті түрде ескеру қажет. ...Жаңғырту үдерісі, *біріншіден*, бүкіл қазақстандық социумды ақпараттық қоғам жағдайына бастауы тиіс, ол әлемдік дамудың трендіне толық сәйкес келеді. Және, *екіншіден*, Қазақстанда экономиканың, әлеуметтік жүйе мен саясаттың бұлжымас дамуының маңызды факторы бола алатындай ақпараттық-мәдени орта құру қажет», - деді [1].

Қазіргі кезеңде біздің мемлекетіміздің дамуы қарсаңында мемлекеттік шекарадағы оперативтік жағдай әсіресе олардың жаңа бағыттары мен учаскелерінде күрделі болып қалуда. Шетел мемлекеттерінің арнайы қызметтері іс-әрекеттерінің формалары, әдістері мен сипаттары, шекара бұзушылар қимылдарының тактикалары елеулі жаңаруда. Осыған байланысты жаңа нормативтік-құқықтық құжаттар және оқу-әдістемелік материалдар өңделуде. Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара қызметі (ШҚ) қызметтік-ұрыстық қимылдарының тапсырмалары, формалары және тәсілдерінің сипаты мен мазмұны, сонымен бірге штаб пен басқа да басқару органдары жұмыстарының мазмұны мен жағдайлары өзгерген.

Мемлекеттік шекараны күзетудегі тапсырмаларды табысты шешу әрқашан және көбінесе әскерді басқаруда маңызды шараларды орындау бойынша штабтың жұмысы деңгейімен белгіленгенін атап айтқан жөн. Қазіргі уақытта олардың іс-әрекеттерінде шапшаңдық, дербестік және сапа шешуші мағынада. Бұлардың барлығы ШҚ-нің басқару органдары офицерлерінен кәсіптік дайындықты заңды түрде талап етеді. Сонымен қатар штабтар мен басқару органдарының жұмысы, ең алдымен, ШҚ-нің барлық түрлеріндегі қабылданатын шешімдерді талдай отырып талқылаудың жан-жақтылығы мен тереңдігі, оларды іске асыру мен олардың ықтимал салдарларын болжау шеберлігі бойынша бағаланады.

Демек, офицерлерге ақпараттық-талдау жұмыстары (АТЖ) саласында терең білім аса қажет, себебі басқару сапасы, оның ізінше ШҚ-нің бірлестіктері, құрамалары мен бөлімдерінің қызметтік-жауынгерлік және күнделікті әкімшілік-шаруашылық қызметінің тиімділігі де көбінесе оның күйімен анықталады. Бүгін, өкінішке орай, басқару органдарының АТЖ әділ заңдары мен тетіктерін қолдануда кәсіби терең білімге қол жеткізілмеді. Осы себептен ақпараттық сауаттылық, басқару органдары басшыларының, барлық офицерлерінің ақпараттық үрдістердің ерекшеліктерін терең түсінулері – басқаруды әрі қарай жетілдіру табысының кепілі екендігі анық байқалады.

Басқаша айтқанда, АТЖ-ның штаб пен басқа да басқару органдары жұмысының нәтижелігіне оң ықпал етуге қабілетті, шекара құрылымдарының басқару жүйесін дамыту мен жетілдірудің елеулі факторы болуы үшін, біз қазірден бастап оның барлық жасаушыларын дамытуымыз керек.

ШҚ-нің басшылық құжаттарында АТЖ ұғымы және оны құраушылар былай белгіленген: «...ШҚ-ндегі АТЖ-ның ақпараттық үдерістерін іске асыру, ақпаратқа талдау жасау, жағдайдың дамуын болжау бойынша лауазымды тұлғалардың, басқару органдарының, басқарушылық іс-әрекеттерінің құрамдас бөлігі болып табылады. Ол басқару шешімдерін қабылдау (нақтылау), оларды басқару және мемлекеттік шекара күзеті мен қорғалуы саласында жаңа басқару шешімдерін қабылдау үшін ұсыныстар дайындау үдерісінде іске асыру мүдделерінде ақпаратты алуға және өңдеуге мүмкіндік береді» [2].

А.В. Горячко өз ғылыми жұмысында штаб жұмыстарын өте жеткілікті терең қарастыра отырып, «АТЖ ақпараттық-талдау іс-әрекетінің (АТІӨ) өзіне тиімді және мақсатқа

лайықты шешімдерді дәлелдеу бойынша тәжірибелік жұмысты қосатын, елеулі мәселелерді шешуде нұсқа таңдайтын негізгі құралы ретінде» атап көрсеткен [3].

Сонымен қатар АТЖ-ның негізгі мақсаттары: мемлекеттік шекарадағы жағдай туралы ақпарат келіп түсетін жүйені құру; тапсырылған учаскедегі жағдай туралы келіп түсетін деректерді кешенді, жан-жақты талдау; жағдайдың даму бағыттарын анықтау, оның дамуын болжау; мемлекет шекарасын қорғауды ұйымдастыру бойынша тиімді, келешекке арналған шешімдерді қабылдауға ұсыныстардың мақсаттарын талдау негізінде дайындау; мемлекеттік шекара қорғанысының беріктігін нығайту мүддесінде пәрмен беруге (мәлімет түрінде) жиынтық ақпарат дайындау; басқарудың бағынышты органдарына бағыт беру.

ШҚ-нің басқару органдарында АТІӨ мыналарды қосады: АТЖ және қызметтік-ұрыстық іс-әрекетті ақпараттық-талдау бойынша қамтамасыздандыру (АТҚ). Ол әскерлерді басқарудың бірыңғай үдерісінің құрама бөлігі болып табылады және жүйелі түрде, ал кейбір қажетті жағдайларда аймақтық қағидаттар бойынша жасалады [4].

Ақпараттық-талдау материалдары сенімді, объективті және толық хабарланатын мәліметтерге ие болуы, қаралып жатқан үдерістердің себепті-тергеулік байланыстарының жан-жақты сипаттамасынан, болжамалы ақпараттан құралуы керек. Болжамның негізгі мақсаты – алынған ақпаратты талдау негізінде әрекеттердің ең орынды тәсілдері туралы ұсыныстар қалыптастыру және мемлекеттік шекараны қорғау бойынша сол немесе басқа шешімдерді қабылдау салдарларын бағалау.

Әсіресе кейінгі уақытта АТІӨ, АТЖ және АТҚ ұғымдары әскери сөздіктерде тіпті көп таралған. Оларға басқа саладағы әртүрлі мамандар келіп түскен мәліметтерді жинау, талдау және жинақтауда, сонымен бірге ақпаратты болжамдық сипатта беру бойынша салалардағы іс-әрекетте жиі жүгінеді.

Бүгінгі күні ШҚ-нің Орталық аппаратында, өңірлік басқармаларда, шекаралық отрядтарда ақпараттық-талдау бөлімшелерін (АТБ) құрудың нақты жүйесі жоқ, себебі бұл Ресей Федерациясының Федералдық қауіпсіздік қызметінің Шекаралық қызметінде жасалған (*РФ ФҚК ШҚ Орталық аппаратындағы ақпараттық-талдау басқармасы – өңірлік басқармалардағы ақпараттық-талдау бөлімдері мен шекаралық отрядтардағы ақпараттық-талдау бөлімшелері*). Ал бізде жағдай бойынша ақпаратты жинау және талдаумен айналысса да, атаулары әртүрлі, мүлдем әртүрлі міндеттерді атқаратын басты барлау басқармасының АТБ-нде, ШҚ Бас штабының АТБ-нде, өңірлік басқармаларда басқарудың автоматтандырылған жүйесі (БАЖ) бөлімдері де бар. Шекаралық отрядтардың штабтарында болса, өкінішке орай, қызметтік-жауынгерлік және күнделікті қызметтің нәтижелерін жинаумен, талдаумен және шекаралық отряд учаскесіндегі жағдайды нығайту бойынша болжамдарды, ұсыныстарды дайындаумен айналыспайтын (яғни бұл топ АТБ-нің қызметін атқармайды) БАЖ деген топ бар.

2004 жылы құрылып және тәжірибелік-жауынгерлік қолданысқа енгізілген «Шекара» атты басқарудың бірыңғай ақпараттық жүйесі (ББАЖ) кешенділік қағидасын іске асыратын және оның құрлықтағы, теңіздегі және әуедегі жеке құрама бөліктерінің арасындағы барлау-ақпараттық әрекеттестікті қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін, мемлекеттік шекарадағы жағдайды бақылаудың үш деңгейлі жүйесін талап етті. Бұл *ШҚ-нің ауқымында (бірінші деңгей)* мемлекеттік шекарадағы жағдайды бақылаудың ең бірыңғай жүйесін құру, *өңірлік басқарма (екінші деңгей)* және *шекаралық отрядта (үшінші деңгей)* ішкі жүйелері осыған ұқсас жүйе құру. Көрсетілген ішкі жүйелердің әрқайсысының өзінің мақсатты қызметтерін атқара отырып, қажет болған жағдайда басқарудың басқа деңгейлерін жеке мәселелерді шешу үшін пайдалана алатындығы табиғи нәрсе.

Мемлекеттік шекараның шекаралық отрядпен қорғалатын учаскесіндегі жағдайды БАЖ екі негізгі басқару мәселелерін шешуді ескеруі керек еді: *біріншіден*, бұл картографиялық, деректі, фактографиялық ақпарат түрінде шекаралық нарядтардан, техникалық бақылау бекеттерінен және заставаалардан (комендатуралар) уақыттың нақты ауқымында отрядтық басқару инстанциясына ақпаратты жедел ұсыну, қисынды шешімдерді қабылдау мақсатында басқа көздерден алынатын ақпаратты ескерумен оны талдау және жалпылау; *екіншіден*, қабылданған шешімдерді орындаушыларға командалар, сигналдар және формализацияланған ұйғарымдар түріндегі автоматтандырылған тәсілмен шапшаң жеткізу.

ШҚ-нің басшылығы, жағдайды автоматтандырып бақылауды негізге ала отырып, Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасын қорғаудың барлық бағыттарындағы жағдай деректерін іске асыру бойынша шекаралық отрядты басқару жылдамдығы кенет жоғарылайды, қолда бар кезекші күштер мен құралдарды аса орынды пайдалану мүмкіндігі пайда болады, бұл мемлекеттік шекараны қорғауды жүзеге асыру кезіндегі материалдық және қаржы шығындарын едәуір қысқартады деп сенеді.

Бірақ бағдарламалық қамтамасыздандырудың шалалығы, оларға кіретін жұмыстарда жүйеліктердегі тұрақты қателіктерге байланысты «Шекара» ББАЖ өзін әзірше ақтай алмады.

Тәжірибе қазір осы қызмет үшін тағайындалған штаб және барлау бөлімінің жеке офицерлері АТЖ-мен тікелей айналысып жатқандығын көрсетеді. Олар компьютерлік оргтехникаларды жақсы игерген және олардың талдамалы ой жүйесі бар, яғни қалыптасқан жағдай бойынша тиісті тұжырымдарды жасауға, талдауға және жалпылауға икемі бар, өзінің мәліметтер жинағы бар. Дегенмен, оларға рұқсат жоқ, офицерлер өздеріне жүктелген қызметтік міндеттермен қатар АТЖ-мен айналысады, бұдан басқа, әртүрлі себептермен (іссапар, демалыс, сырқат) бұл офицер болмай қалған жағдайда, АТЖ басқа лауазымды тұлғаларға қайта тапсырылады. Бір офицерлерді басқаларымен амалсыз жиі ауыстыру шекаралық отрядты басқару органдарының бөлімдері, бөлімшелері мен қызметтеріндегі тұтас талдау жұмысының барысына теріс әсер етеді. Бұл әсіресе жағдай ушыққан кезде, төтенше жағдайларда, шекаралық отряд учаскесінде шекаралық іздестіру туындағанда, шекаралық отряд басшысының шешім қабылдауы үшін ұсыныстар дайындау кезінде өзекті болып келеді.

БАЖ офицерлері болса талдау жұмысы мен болжамдар жасауға қарағанда, басқару бөлімшелері мен органдарындағы оргтехниканы орнатумен және олардың жұмысын бақылауды қамтамасыз етумен көбірек айналысады, оның үстіне, қағида бойынша, олар мемлекеттік шекарадағы қызметтік-жауынгерлік қызметтен тәжірибесі жоқ, жаппай шақырылғандар және азаматтық жоғары оқу орындарын бітірген мамандар.

Шекаралық отрядтың басшысы үшін АТЖ-нда, жоғарыда айтылғандай, шешім қабылдау үшін ұсыныстар жасау мен офицер-талдаушылардың кәсіби даярлығының жоғарғы деңгейі, жағдайдың ықтимал өзгерістерін болжау және осы өзгерістерді ескерумен шешім қабылдау үшін талап етілуі мүмкін деректердің мазмұны мен көлемін анықтау, келіп түсетін мәліметтерді (деректерді) мұқият талдау және басшылыққа дер кезінде қажетті ақпаратты баяндау, қажетті ақпаратты іздеп табу бойынша міндеттерді дер кезінде анықтау, шекарадағы жағдай туралы мәліметтерді жинау мен өңдеуді шебер ұйымдастыру, штаб басшысы тарапынан АТЖ-ын үнемі басқару, ақпараттық техниканы және ақпаратты жинау, өңдеу, бейнелеу және тарату жүйелерін шебер қолдану талаптарын орындау аса маңызды болып табылады.

Әртүрлі салалардағы электрондық-есептеуіш техникасын (ЭЕТ) енгізудің әлемдік

тәжірибесін талдау автоматтандыру құралдарын, олардың математикалық және бағдарламалық қамсыздандыру жүйелерін әбден жетілдіру өлшемі бойынша мерзімдердің қысқартатындығын, сонымен бірге қабылданған шешімдердің дәлелділік дәрежесі мен жасалатын жоспарлау құжаттары сапасының жоғарылайтындығын көрсетеді. АҚШ мамандарының мәліметтері бойынша, ЭЕТ-сын қолдану әскерлердің әрекеттерінің нәтижелігін 2-3 есеге арттырады [5].

Шекаралық отрядты мемлекеттік шекараны қорғауға тікелей даярлау барысында автоматтандыру құралдарын кеңінен қолдану қабылданатын шешімнің дәлелдігін жоғарылатады, жасалатын қызметтік-жауынгерлік құжаттардың (жоспарлау) көлемін қысқартады, оларды дайындау мен орындаушыларға жеткізуге кететін уақытты қысқартады.

Қабылданатын шешімнің дәлелдігін жоғарылатуға не арқылы қол жеткізуге болады? Бұны әртүрлі жолдармен іске асыруға болады. *Біріншіден*, шекаралық отряд басшысының, қажет болған жағдайда, ЭЕТ дерекқорында сақталған ақпаратты пайдалануы арқылы. *Екіншіден*, штабтың және басқа да басқару органдарының қажетті уақытқа дейін міндеттерді айқындау мен жағдайдың әртүрлі элементтерін бағалаудан шығарылған тұжырымдарды дәлелдеуге арналған жедел-тактикалық есептердің әдеттегіге карағанда көбірек мөлшерін дайындауы арқылы. *Үшіншіден*, штабтың мемлекеттік шекараны қорғауға ықтимал шешімдердің екі-үш үлгідегі нұсқаларын, олардың ЭЕТ-на тиімділігін алдын ала анықтай отырып, дайындауы арқылы.

ЭЕТ қолдану жазбаша мәтінді құжаттарды ресімдеуден бас тарту есебінен жоспарлау құжаттарының көлемін қысқартады, ЭЕТ-ның жадысына қажетті ақпараттық-анықтамалық материалдар мен формализацияланған бланкілерді шоғырландырады, материалдың қайталануын болдырмайтын формализацияланған бланкілер базасында құжаттар автоматты түрде дайындалады.

ЭЕТ базасында шешім қабылдау және жоспарлау құжаттарын дайындауға кететін уақытты қысқарту жағдайдың мәліметтерін орындаушыларға автоматты түрде жеткізу, оларды керегінше нағыз орындаушыдан әскерлерді БАЖ бойынша басқа лауазымды тұлғаларға беру, құжаттарды сақтау және бағынышты бөлімшелерге автоматты түрде беру үшін автоматтандыру құралдарын қолдану, ЭЕТ-ның көмегімен үлгідегі жедел-тактикалық есептерді алдын ала дайындау, автоматтандыру құралдарының көмегімен бақылау қызметтерін орындау арқылы қамтамасыз етіледі.

АТЖ-мен кім айналысуы керек, штаб па немесе барлау бөлімі ме және шекаралық отрядта АТЖ-на жалпы басшылықты кім жүзеге асыруы керек деген әңгіме көп қозғалып жатыр. Біздің пікірімізше, жалпы басшылықты штабтың басшысы басқаруы керек, өйткені кез келген деңгейдегі штабта қорғалатын учаскедегі (шекарадағы, шекараға шектес аудандардағы және оның айналасындағы) жағдай туралы мәліметтер жинақталады. Штабтың басшысы барлық құрылымдық бөлімшелердің өзара әрекеттесулерін ұйымдастырады және қолдайды, мемлекеттік шекараны қорғау бойынша қызметтік-жауынгерлік әрекеттерді дер кезінде әзірлеу мен жүргізу, құрамалар мен бөлімдерді олардың алға қойылған міндеттерін орындаулары кезінде қатаң және үздіксіз басқару мақсатында олардың қызметін үйлестіруді жүзеге асырады. Шекаралық отряд штабының әрбір офицері өзінің жұмыс шебінде АТЖ-ын ұйымдастыра білуі керек. Бұдан әрі жоғарғы тұрған штабтың Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасын қорғау мен сақтау бойынша алға қойған міндеттердің сәтті орындалуы көбінесе АТЖ-ның сапасына, жағдайдың дамуын талдай, жалпылай және болжай алу шеберлігіне тәуелді болады.

Штабтар және барлау органдарының АТБ арасындағы үйлесімділік пен өзара әрекеттестік басқарушылық қызмет үшін қажетті ақпаратты дайындауда өзара көмек көрсету

кезіндегі олардың құзыреті мен қызметтерін айқын шектеу негізінде құрылуы керек.

Штабтың АТБ барлау бөлімдеріне шекарадағы жағдайлар, әскерлер мен оның айналасы туралы жинақталған ақпаратты, сонымен бірге әскерлердің өңірлік басқармасы бастықтары мен өзара іс-әрекеттес органдарға, жағдайлық және болжамдық сипатта жіберілген құжаттар туралы ақпарат береді.

А.В. Горячко да өзінің диссертациялық жұмысында ШҚ үшін АТЖ бойынша мамандарды даярлау мәселесін көтерген болатын: «...Бүгін шекаралық отрядтар штабтарында олардың негізінде шекаралық отрядтың басшысы қисынды шешімдерді қабылдауы үшін ұсыныстар дайындалатын, сол жерде ақпараттық-талдау құжаттарын дайындауды ұйымдастыруға қабілетті талдаушылардың «бар болуын» талдай келе, олардың (мамандардың) іс жүзінде жоқтығы туралы қорытынды жасауға болады. «Талдаушы» деген ұғым талдау қызметінің нысандары мен тәсілдерін білетін, шекараны қорғау, бөлімшелердің қызметтік-жауынгерлік қызметінің нәтижелерін топтауға, мемлекеттік шекарадағы жағдайдың дамуын болжауға қабілетті, сондай-ақ қызметтік ақпаратты өңдеу, сақтау және қорғау саласындағы жаңа компьютерлік технологияларды игерген штабтың лауазымды тұлғасын білдіреді. Осындай мамандардың жоқтығы штабтардағы АТЖ-ның әлсіз болуының бір себебі болып табылады. Осыдан келіп түскен ақпаратты өңдеудің әртүрлі компьютерлік бағдарламаларын, тәсілдерін және амалдарын жақсы игерген, жоғары білікті, техникалық даярлықтан өткен әскери кадрларды даярлау мәселесі туындайды» [3, 44 б.].

Жоғары айтылғандарды ескере отырып, АТЖ бойынша мамандарды дайындау мәселесі қазіргі кезеңде өз шешімін практикада таба алмағаны туралы сеніммен айтуға болады.

Сол уақытта А.В. Горячко былай ұсынған болатын: «...осы мамандарды дайындау бойынша мәселені екі нұсқа немесе тәсілмен шешу. *Бірінші* – «өзімізде» оқыту, яғни Қазақстан Республикасы ҰҚК Әскери институтындағы «Байланыс және есептеу техникалары» кафедрасында курсанттарды оқыту бағдарламасына «Ақпараттық технологиялар және басқаруды автоматтандыру» пәнін қосу. ...Келешекте офицерлерге осы саладағы өз білімдерін жетілдіріп және бекіту жоғары білім алу кезінде іске асырылуы керек (*яғни оперативтік-тактикалық факультетте*). ...*Екінші тәсіл* – бұл Әскери институтта Қазақстан Республикасының тиісті оқу орындарының түлектері және инновациялық технологиялар мен бағдарламамен қамтамасыздандыру саласында жоғары білім алғандар арасынан қабылданған курсанттарды біржылдық оқыту [3, 44-45 б.].

Біз жақтан жоғарыда көрсетілген тәсілдерге қосымша нұсқа ретінде мыналар ұсынылады: *бірінші тәсіл* – офицерлер құрамын жетілдіру курсына офицерлерді дайындауда «Ақпараттық технологиялар және басқаруды автоматтандыру» пәнін енгізу. *Екінші тәсіл* – талдаушыларды ҰҚК Академия базасында немесе Қазақстан Республикасы ҰҚК Талдау және стратегиялық жоспарлау департаменті базасында оқыту.

Қазіргі кезеңде кадрларды дайындау тапсырмаларын шешу шекара отряды (өңірлік басқарма) штабының АТЖ белсендірудің маңызды жағдайы болып табылатынын байқауға болады.

Қорыта келгенде, Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасын қорғаудың барлық бағыттарында шекаралық отряд штабы шешетін мәселелер көлемін кеңейту, көп уақыт шығынымен байланысты оларды орындау қиындығы АТЖ жетілдіру, лауазымды тұлғалардың көп еңбек жұмсамай өңделетін және сақталатын ақпараттың көлемін едәуір ұлғайтуға, біртұтас ақпараттық массивке ие болуға, деректердің үлкен көлемін өңдеу мерзімін күрт қысқартуға, қабылданатын шешімдердің нәтижелігін бағалаудың математикалық әдістерін қолдануға, уақыттың нақты ауқымында күштер және құрал-жабдықтардың әрекеттерін бақылауды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін БАЖ қолдану

қажеттілігін тудырады.

Қазіргі жағдайда шекара құрылымдарында АТЖ жетілдіруде бастапқы (белгіленген) кезең тік басқарма; ШҚ-нің қолбасшылары мен басқару органдарының (өңірлік басқарма) шекараны күзету үшін қажет ақпаратпен қамтамасыздандыру тапсырмаларын түсіну, АТЖ бойынша негізгі шараларды белгілеу, АТЖ жоспарлау және орындаушыларға тапсырмаларды жеткізу, АТЖ орындау технологияларын бекіту және талдаушы офицерлерді дайындау, АТБ-нің іс-қимылдарын үйлестіру, қойылған тапсырмаларды орындауда бақылауды ұйымдастыру және АТЖ іске асыруда көмек көрсету болып саналады.

Тек осындай жағдайда ғана АТЖ тиімді бола алады, ал шекара құрылымдарының бастықтары толық, объективті және уақытылы ақпаратпен шешім қабылдауға ие бола алады.

Пайдаланған дереккөздер тізімі

1. Назарбаев Н.Ә. Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай 20 қадам, 2012 жылғы 10 шілде. <http://www.zakon.kz/4501497-socialnaja-modernizaciya-kazakhstana.html>.
2. Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті төрағасының орынбасары – Шекара қызметі директорының 2008 жылғы 26 желтоқсандағы № 273 «Ақпараттық-талдау жұмыстарының ережесін және хабарламалардың бірыңғай тізбесін бекіту туралы» бұйрығы.
3. Горячко А.В. Повышение оперативности работы штаба пограничного отряда в современных условиях: дис. ... канд. воен. наук. – Алматы: ВИ КНБ РК, 2005. – С. 44–45.
4. Дмитриев В.А. Информационно-аналитическая деятельность в органах Пограничной службы / В.А. Дмитриев, А.Ф. Кучков, А.С. Нежелский. – М.: АФПС, 2000. – С. 6.
5. Кондратенко И.А. Фронтовые операции начального периода войны: научно-теоретический труд. – М.: ВА ГШ, 1990. – С. 45.

Получено 17.04.2014

УДК 623.438

В.И. Терещенко, О.А. Манцуров

Восточно-Казахстанский государственный технический университет им. Д. Серикбаева, г. Усть-Каменогорск.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ПОДГОТОВКИ ЭКИПАЖЕЙ К ПРЕОДОЛЕНИЮ ВОДНЫХ ПРЕГРАД

В ходе боевой подготовки личного состава мотострелковых и танковых подразделений вождение боевых машин является одним из основных предметов обучения. Поэтому занятия по вождению должны быть хорошо организованы, целеустремленны и проводиться на высоком методическом уровне.

Обучение вождению имеет цель - научить личный состав полностью использовать высокие тактико-технические возможности машин, приобрести достаточные теоретические знания и практические навыки вождения боевых машин.

В процессе обучения вождению необходимо всесторонне развивать у обучаемых высокие моральные качества: твердость воли, решительность, смелость и инициативу, воспитывать любовь к своей машине, уверенность в ее высоких боевых качествах, чувство ответственности за ее сохранность и постоянную боевую готовность.

Обучение экипажей и подразделений преодолению водных преград различными спо-

собами - вброд, под водой, на плаву и на переправочных средствах - является одной из наиболее сложных задач подготовки и проведения занятий по вождению машин.

Обеспечение безопасности при преодолении водных преград требует особо тщательной подготовки к занятиям самих обучаемых, материальной части и спасательно-эвакуационной группы, а также надежной инженерной разведки водной преграды.

К преодолению водных преград под водой допускается личный состав:

- прошедший медицинское освидетельствование;
- умеющий плавать;
- обученный практическим действиям в дыхательных аппаратах (имеет положительные оценки и практику действия на суше и под водой в дыхательных аппаратах не менее 1,5 ч);

- получивший необходимую практику в затоплении танка и выходе из него;
- имеющий практические навыки в подготовке машины к движению под водой;
- твердо знающий меры безопасности, сигналы для связи внутри машины.

К управлению машинами под водой и по глубокому броду допускаются обучаемые:

- выполнившие начальные упражнения по управлению машиной;
- освоившие технику преодоления препятствий на местности;
- обученные вождению на суше «по подводному» и имеющие практику вождения на суше не менее 70 км;

- знающие правила и объем подготовки машин к преодолению водных преград и получившие практику в выполнении этих работ;

- освоившие приемы и действия, необходимые для умелого управления машиной при вождении под водой и по глубокому броду.

В состав экипажа при преодолении водных преград допускаются военнослужащие, хорошо знающие меры безопасности и обученные действиям в аварийных ситуациях.

Обучение преодолению водных преград по глубокому броду и под водой проводится на машинах, имеющих оборудование для подводного вождения. Механики-водители гусеничных машин, не имеющих оборудования для подводного вождения, обучаются преодолению нормального брода при отработке темы «Вождение в сложных условиях местности».

Нормальный брод преодолевается, как правило, без специальной подготовки экипажей и машин. Подготовка экипажей и подразделений к преодолению водных преград по глубокому броду и под водой включает:

- подготовку машин;
- легководолазную подготовку экипажей;
- отработку техники преодоления водной преграды при одиночном движении;
- обучение преодолению водных преград в составе подразделения.

Все эти вопросы изучаются на занятиях по технической подготовке и вождению, а затем закрепляются на тактических занятиях и учениях.

Обучение технологии подготовки машины к движению под водой и легководолазная подготовка экипажей обычно проводятся параллельно и обязательно предшествуют занятиям по практическому вождению машин. В части организуется целенаправленная подготовка личного состава, назначенного в состав спасательно-эвакуационной группы.

Подготовка машин к преодолению водных преград под водой и по глубокому броду.

Обязанности членов экипажа, перечень работ, выполняемых при подготовке машины к преодолению водной преграды под водой, порядок приведения машины в боевую готовность после преодоления водной преграды, способы устранения возможных неисправностей, обслуживание машин после преодоления водной преграды изучаются в ходе

проведения занятия по теме «Подготовка танка к преодолению водных преград».

Занятие проводится одновременно со всеми экипажами подразделения в комплексе легководолазной подготовки. Руководитель проверяет знание обучаемыми технических возможностей машин по преодолению водных преград, обусловленных конструктивными особенностями машин, характеристики и состава оборудования подводного вождения танка (ОПВТ), объема работ, проводимых на машинах при подготовке к подводному вождению. Затем хорошо обученный экипаж показывает последовательность выполнения всех работ по подготовке танка к преодолению водной преграды, а также порядок частичной и полной разгерметизации.

Самостоятельная тренировка по выполнению работ членами экипажей проводится в соответствии с операционными картами. Подготовка машин проводится поэтапно и подразделяется на предварительную и окончательную. Предварительная подготовка машин проводится в исходном районе или на коротких остановках в ходе выдвижения к водной преграде.

К основным работам относятся:

- техническое обслуживание № 1 или № 2, при котором особое внимание уделяется обслуживанию узлов и агрегатов, оказывающих влияние на состояние машины и экипажа при переправе танков через водную преграду;
- проверка наличия и исправности всех узлов ОПВТ, инструмента и материалов, необходимых для проведения работ по окончательной подготовке танков, и укладка их на свои места;
- проверка средств внешней и внутренней связи, системы защиты от оружия массового поражения и гиropolукомпаса;
- смазка втулок балансиров и обмазка наружных выводов электрооборудования, щелей замков, контуров наружных окон призматических приборов наблюдения и мест их установки, отверстия для прибора радиационной и химической разведки (ПРХР) и других мест, предусмотренных инструкцией по эксплуатации машины;
- проверка наличия всех крышек и пробок, люков и лючков и состояния их уплотнительных прокладок, а также стопорение всех задраек крышки люка аварийного выхода;
- подготовка изолирующих противогазов ИП-5, ИП-46, (дыхательных аппаратов АТ-1) и спасательных жилетов;
- проверка состояния и крепления уплотнений броне­маски пушки и щели прицела;
- установка на ящиках ЗИП съемных стяжек.

Для отработки согласованности действий и воспитания ответственности за качество работы тренировка проводится в составе штатных или сводных экипажей.

Окончательная подготовка машин и проверка качества герметизации проводятся перед исходным рубежом для форсирования или в районе герметизации. К основным работам второго этапа относятся:

- контрольный осмотр танка;
- завершение работ по герметизации танка;
- проверка качества герметизации танка замером разрежения на машинах, где этот способ применяется;
- укладка буксирных тросов в положение, удобное для быстрой сцепки с тросом лебедки тягача.

При подготовке машины к преодолению глубокого брода на отдельных марках машин воздухопитающая труба не устанавливается. Питание двигателя воздухом осуществляется через открытый люк башни. На других марках машин устанавливается по одному колену воздухопитающей и выхлопной труб или только выхлопной трубы.

Качество герметизации машины после ее подготовки проверяется замером разрежения специальным прибором ППГУ, а на тех марках машин, где этот метод не предусмотрен инструкцией по эксплуатации, проверка проводится методом замочки.

Контрольная проверка машины, подготовленной к преодолению водной преграды, проводится на КТП (контрольно техническом пункте) группой контроля герметизации и экипажем.

Группа контроля внешним осмотром проверяет состояние уплотнений, правильность укладки буксирных тросов, наличие пробок и крышек лючков днища, закрывает крышки люков уплотнения силового отделения, снимает защитное приспособление с выпускных клапанов там, где они имеются.

Экипаж выполняет работы, предусмотренные инструкцией по эксплуатации материальной части определенной марки машины.

Заключительным элементом занятия является приведение машины в боевую готовность после преодоления водной преграды. В зависимости от тактической обстановки проводится частичная или полная разгерметизация.

Полная разгерметизация проводится после преодоления водной преграды подразделением в районе разгерметизации. При полной разгерметизации машины осуществляется демонтаж съемной части ОПВТ и перевод ее в транспортное положение. При проведении работ по полной разгерметизации машины после преодоления водной преграды необходимо обратить внимание на предупреждение повреждений воздухопитающей трубы после ее сбрасывания.

Частичная разгерметизация проводится сразу же после выхода машины из воды. Экипаж выполняет работы без выхода из танка.

Материальное обеспечение: машины с полным комплектом ОПВТ, технологические и операционные карты выполнения работ в составе экипажа, прибор для проверки регулировки паровоздушных клапанов и герметичности машины после ее подготовки (ППГУ), заправочный агрегат АЗ-1 или АЗ-1Э, замазка ЗЗК-ЗУ, ветошь.

Легководолазная подготовка. Основной целью легководолазной подготовки является привитие обучаемым знаний и навыков по самоспасению в аварийных случаях при вождении танков под водой с использованием при этом изолирующих противогазов (дыхательных аппаратов).

Обучение проводится в два этапа. На первом этапе на занятиях по защите от оружия массового поражения изучаются назначение, устройство и принцип действия изолирующего противогаза (дыхательного аппарата), выполняется подготовка его к пользованию на суше и под водой, проводится тренировка в правильном подборе лицевой части с проверкой в палатке (помещении) окулирования с хлорпикрином. Все члены экипажей обучаются нахождению и устранению простейших неисправностей противогаза (дыхательного аппарата).

В заключение старший врач бригады (части) проводит занятие по физическим и физиологическим основам и особенностям работы в изолирующем противогазе (дыхательном аппарате) на суше и под водой, а также по профилактике специфических заболеваний и оказанию первой медицинской помощи. Затем экипажи тренируются в работе в изолирующих противогазах (дыхательных аппаратах) на суше.

На втором этапе проводятся четыре занятия. На первом отрабатываются действия в изолирующем противогазе в машине на суше, на остальных проводится тренировка на гидротренажере, в затоплении макета машины и выходе из него.

Занятия организуются и проводятся в специально оборудованном комплексе легководолазной подготовки. До начала занятия руководителю необходимо лично удостовериться

ся в готовности к использованию гидротренажера и бассейна, исправности изолирующих противогазов (дыхательных аппаратов), годности регенеративных патронов, наличии плакатов, технологических карт и графиков.

В соответствии с мерами безопасности следует проверить:

- все ли обучаемые получили разрешение врача для тренировки в бассейне и на гидротренажере;
- знание личным составом сигналов связи с инструктором (руководителем) при обучении в бассейне и на гидротренажере;
- надежность работы средств связи и аварийной сигнализации на гидротренажере;
- наличие дежурного врача (фельдшера) и знание им своих обязанностей, а также наличие санитарной машины;
- готовность водолазов к оказанию помощи обучаемым при тренировке в бассейне и на гидротренажере;
- исправность системы аварийного слива воды из гидротренажера и нет ли воды в резервуаре для аварийного слива.

Занятие по действиям в изолирующем противогазе (дыхательном аппарате) в машине на суше организуется на двух учебных местах: № 1 - практические действия в изолирующем противогазе (дыхательном аппарате) на суше в танке; № 2 - отработка нормативов по пользованию изолирующим противогазом (дыхательным аппаратом).

В начале занятия повторяются: устройство противогаза (аппарата), порядок осмотра и подготовки противогаза к действию, правила пользования им и меры безопасности.

Учебное место № 1. Занятие начинается с тренировки в действиях в противогазе (аппарате) в машинах. Обучаемые с подогнанными и переведенными в положение «наготове» противогазами и с надетыми спасательными жилетами (если они предусмотрены) по экипажам выстраиваются перед машинами и по команде руководителя занимают свои места в них.

В зависимости от конструктивных особенностей посадка экипажа в машину осуществляется через один из люков или каждого члена экипажа через свой люк, затем командиру машины дается вводная, после чего он подает команду на перевод противогазов в положение «боевое» и на подготовку экипажа к затоплению.

Руководитель контролирует правильность действий экипажа на каждом этапе, а после надевания противогазов - самочувствие каждого члена экипажа и умение спокойно, правильно дышать. Кроме того, он проверяет полноту выполнения операций по подготовке машины к затоплению, предусмотренных инструкцией по эксплуатации конкретного образца.

Заключительным этапом тренировки на машине является выход из нее в изолирующих противогазах и спасательных жилетах в установленном порядке. В зависимости от конструкции танка выход из него осуществляется через люки башни или каждого члена экипажа через свой люк.

При наличии у спасательно-эвакуационной группы специального комплекта оборудования (система «Выход») экипаж может покинуть машину без ее затопления. Руководитель, пользуясь соответствующим плакатом, должен объяснить, как в таком случае должен действовать экипаж.

При переправе под водой экипажи танков должны иметь по одному запасному регенеративному патрону на каждого члена экипажа. Все члены экипажа должны твердо усвоить, что в случае остановки танка под водой и при затруднении дыхания изолирующие противогазы переводятся в «боевое» положение. Экипажи находятся в них до истечения времени защитного действия регенеративных патронов, а затем заменяют их запасными.

Если эвакуация танка невозможна, не ранее чем через 20 минут после смены регенеративных патронов, по решению руководителя переправы, экипаж производит затопление танка и выход из него. При нахождении в изолирующем аппарате ИП-5 (ИП-46) или дыхательном аппарате АТ -1 в положении «боевое» экипаж должен покинуть танк не позднее чем через 40 минут пребывания в нем.

Учебное место № 2. Обучаемые отрабатывают норматив по проверке изолирующего противогаза и подготовке его к эксплуатации под водой.

По команде «Противогазы проверить и к работе под водой подготовить» обучаемый осматривает лицевую часть, проверяет герметичность шлема, осматривает и готовит регенеративный патрон, проверяет исправность клапана избыточного давления, осматривает дыхательный мешок, каркас и сумку, собирает противогаз, наносит на стекла очков защитный слой от запотевания и проверяет герметичность противогаза в целом (глубоким вдохом при надетом противогазе). Руководитель должен объяснить и показать как могут вестись переговоры с экипажем при надетых изолирующих противогазах, какие надо соблюдать меры безопасности.

Тренировка на гидротренажере в затоплении макета машины и выходе из него осуществляется, как правило, на трех занятиях.

На первом занятии организуются два учебных места: № 1 - обучение спуску под воду в изолирующем противогазе и тренировка на длительность пребывания под водой; № 2 - подготовка обучаемых к спуску под воду.

Учебное место № 1. После проверки готовности к спуску под воду очередной обучаемый подходит к бассейну, навешивает грузы для погашения плавучести, передает свободную часть сигнального конца (страхующей веревки) страхующему и входит в воду на глубину 1,5 м, затем по команде инструктора на 1-2 минуты погружается под воду (становится на колени или садится) до освоения дыхания и выявления недостатков в работе изолирующего противогаза. Страхующий наблюдает за самочувствием обучаемого и по истечении 2 минут подает сигнальным шнуром команду на выход из воды. Если обучаемый действует правильно и чувствует себя нормально, ему подается команда на погружение в воду и пребывание на глубине 1-2 м от поверхности воды в течение 20-30 минут. Страхующий через каждые 1,5-2 минуты с помощью шнура запрашивает о самочувствии обучаемого, а тот отвечает ему соответствующим сигналом.

По окончании тренировки обучаемый выходит из воды, передает грузы страхующему и в течение 1-2 минут плавает в бассейне. После выхода из бассейна снимает лицевую часть изолирующего противогаза, переодевается и приводит изолирующий противогаз в порядок.

Учебное место № 2. Обучаемые повторяют сигналы связи и в порядке очередности смен готовятся к спуску под воду. О готовности к спуску под воду они докладывают руководителю учебного места, который проверяет качество их подготовленности и знание сигналов связи. Из числа обучаемых выделяются два-три человека в спасательную группу и несколько человек в помощь руководителю для страховки обучаемых, находящихся под водой. В последующем они заменяются обучаемыми, которые прошли спуск под воду и отдохнули.

На втором занятии изучаются передвижение, переноска груза и прицепка буксирного троса к танку под водой, меры безопасности и порядок действий при затоплении танка и выходе из него.

Учебное место №1. Руководитель проверяет готовность обучаемых к спуску под воду и попарно направляет их в бассейн. Обучаемые передвигаются вдоль стенок бассейна.

После прохождения 20-30 м по дну бассейна обучаемые по команде руководителя или его помощника, не снимая навесных грузов, берут подвешенный на стенке бассейна танковый буксирный трос, переносят его по периметру бассейна и прицепляют к буксирным крюкам, приваренным к макету танка (к стенке), затем возвращаются в исходное положение и по команде руководителя выходят из бассейна. Очередные обучаемые получают задачу отцепить буксирный трос и перенести его в исходное положение.

Учебное место № 2. Обучаемые изучают меры безопасности, порядок действий при затоплении танка и выходе из него и готовятся к спуску под воду.

На третьем занятии со всеми обучаемыми повторяются меры безопасности и порядок действий при затоплении танка и выходе из него. Затем экипажи распределяются по сменам на два учебных места: № 1 - тренировка на гидротренажере по затоплению макета машины и выходу из него; № 2 - осмотр и проверка изолирующих противогазов и спасательных жилетов, а также отработка других вопросов по решению руководителя занятия.

Учебное место №1. К практическим занятиям на гидротренажере допускаются обучаемые, получившие практику работы в изолирующих противогазах под водой в течение не менее 40 минут и натренированные в задержке дыхания до 30 секунд. Перед началом тренировки все экипажи обязаны твердо усвоить, что пока вода полностью не заполнит машину (макет) и не выровняется давление снаружи и внутри корпуса, открыть крышку люка практически невозможно, а поэтому необходимы выдержка и последовательность действий.

В первую смену назначается наиболее подготовленный экипаж для показа правильных действий. Если все экипажи не имели опыта такой тренировки, показ осуществляет группа водолазов. Если во время затопления гидротренажера руководитель получил сигнал о плохом самочувствии одного из членов экипажа, необходимо сразу же закрыть клапан затопления и открыть люк аварийного слива воды из макета.

После выхода обучаемого экипажа в целях экономии времени разрешается воду из макета сливать не полностью, а до уровня сиденья механика-водителя. Закончив тренировку, экипажи принимают душ, переодеваются, приводят в порядок и сдают изолирующие противогазы и спасательные жилеты. На занятии с личным составом подразделений, не имеющих полного состава экипажей, создаются сводные экипажи, чтобы в каждом был хотя бы один опытный специалист.

Учебное место № 2. При осмотре изолирующего дыхательного аппарата, проверке комплектности и исправности, особое внимание должно быть обращено на укомплектованность и надежность крепления узлов и деталей аппарата, на отсутствие внешних повреждений (проколов, прорывов) резиновых изделий, на целостность стекол очков, отсутствие следов окислов на металлических частях аппарата.

Список литературы

1. Изделие 184. Инструкция по эксплуатации 184.ИЭ-1. - 1990. - Кн. II.
2. Изделие 172М-1. Инструкция по эксплуатации 176.И4-1. - 1982. - Ч. II.
3. Танк «Урал». Техническое описание и инструкция по эксплуатации. - М.: Воениздат, 1975. - Кн. I.
4. Курс вождения боевых машин Сухопутных войск ВС РК (КВМ СВ-2002). - Астана, 2010.

Получено 22.04.2014

Е.Н. Усенов

Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара қызметі академиясы,
Алматы қ.

ТЕРРОРИЗМНІҢ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ШЕКАРАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІНЕ ТИГІЗЕТІН ҚАТЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ АЛДЫН АЛУ ЖОЛДАРЫ

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты халыққа Жолдауы аясында берген тапсырмасына сәйкес, тиісті мемлекеттік органдар тарапынан 2013-2017 жылдарға арналған Қазақстан Республикасында діни экстремизм және терроризмге қарсы әрекет ету мемлекеттік бағдарламасын әзірлеу жұмыстары жүргізілуде [1].

Аталған бағдарламада шекаралас мемлекеттердегі әскери саяси жағдайлар терең сарапталып және болжанып, Қазақстанның ұлттық мүдделеріне әсерін тигізетін қатерлер анықталып, олармен күресудегі күш-құралдар белгіленді.

Белгіленген күш-құралдардың бір бөлігі Қазақстан Республикасы ҰҚК Шекара қызметінің құрамалары мен бөлімдерінің қызметтік-жауынгерлік іс-әрекеттері мемлекеттік шекараның қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Мемлекеттік шекараны тікелей күзететін бөлімшелердің алғы шебінде бола отырып, Шекара қызметі Қазақстан Республикасының аумағына өтіп кетудің, шекара бұзушылардың, шетел мемлекеттерінің арнайы қызметтері агенттерінің жолын кесу бойынша міндеттерді орындайды. ҰҚК, ПМ аумақтық органдарымен, басқа да ведомстволармен өзара іс-әрекетте Шекара қызметі Қазақстан Республикасы аумағының егемендігі мен аумақтық тұтастығына кез келген қол сұғушылықтың алдын алады және жолын кеседі.

Қызметтік-жауынгерлік міндеттерді орындау үшін барлық қажетті қару-жарақпен қарулана тұра Шекара қызметі басып кірген қарсыластар мен құрылған бандылар әскерлерімен ұрысқа кіре, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің құрамалары мен бөлімдерінің ұрысқа кіруін қамтамасыз ете отырып, мемлекеттік шекараның қарулы қорғанысын жүзеге асырады. Бұл міндеттерді орындау республиканың мемлекеттік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелерінде Шекара қызметінің ерекше рөлі мен орнын анықтайды.

Әлемді кезіп жүрген терроризм елесі біздің мемлекетімізде де орын алды. Астана, Атырау, Ақтөбе мен Тараз қалаларында жарылыстар мен Ақсай шатқалындағы қанды оқиғалар оған дәлел болуда. Мемлекетіміздегі терроризм жағдайының осылай өршігуі, халықаралық және отандық сарапшылардың пікірлеріне сүйенсек, терроризм қаупі ұзақ уақытқа дейін басылмай, керісінше әрмен қарай күш алуы мүмкін.

Мемлекетаралық қатынастардың әлемдік жаһандану үдерісінде, Жолдауға сәйкес, мемлекеттік шекара арқылы ұлттық қауіпсіздікке әсерін тигізетін террористік қатерлерді біз *жаһандық, аймақтық және жергілікті* деп бөлуді ұсынамыз.

Жаһандық террористік қатерлер ұлттық қауіпсіздікке толымсыз шығын әкеліп, мемлекетіміздің тәуелсіздігінің халықаралық деңгейде күйзелуіне бүкіл шекара кеңістігінде әсерін тигізеді. Бұл қатерлер мемлекетіміздің сыртқы саясаты мен әлемдік жаһандану үдерісінің жіктелу шарасында шекаралық қылмыстық ұйымдардың іс-әрекеттерімен пайымдалуда.

Шекара кеңістігіндегі терроризмнің *аймақтық* қатерлері бүкіл шекара аймақтарының өз ерекшеліктеріне, табиғи-географиялық жер бетіне сәйкес әсерін тигізеді. Аймақтық қылмыстық топтар басқа мемлекеттердің саяси және экономикалық қылмыстық топтарының қолдауы арқасында мемлекеттік шекараны заңсыз кесіп өту жолдарын таба отырып,

сол жолдарды контрабандалық мақсаттарда қолданады.

Жергілікті террористік қатерлерге еліміздегі оппозициялық саяси партиялар мен террористік ұйымдар өкілдерінің іс-әрекеттерін жатқызуға болады.

Осыған орай, біздің ойымызша, елімізге сырттан келген террористік қатерлерді үш кезеңмен қарастыруға болады. Біріншіден, шетелден келген діни радикалдық ұйымдардың миссионерлері және экстремистік пиғылдағы азаматтардың шекаралық аудандар тұрғындары арасындағы іс-әрекеттері. Осы кезде күштік құрылымдар оларды ұстап, жазалап, ел ішінде үрей тудырмай, оларды елден шығаруға тырысты. Екіншіден, діни экстремистік ұйымдардың мүшелері болып саналатын қазақстандық азаматтар ұстала бастады. Бұған дәлел ретінде Сирияда ұсталған қандастарымызды айтуға болады. Өйткені сырттан келген террористік топтар мүшелерінің іс-қимылдары нәтиже бере бастағандығы айқын болды. Үшіншіден, бірнеше дүркін болған террористік актілер елімізде терроризм қатерінің өрши бастағандығын айқындады.

ЕҚЫҰ-ға төрағалық еткен кезеңде Қазақстан ұйымының әскери-саяси өлшеміне терең мән беруде. Бұл ретте лаңкестікпен тиімді күресудің жолдарын көрсететін халықаралық деңгейдегі іс-шараларды өткізіп келеді. Мамандардың пайымдауларына заманымыздың ең қауіпті құбылыстарының бірі - лаңкестікпен тек бірлесіп күрескен кезде ғана оң нәтижеге қол жеткізуге болады. Осы жағдайды түсіне отырып, Қазақстан ЕҚЫҰ сияқты халықаралық деңгейдегі ұйымның басшысы кезеңінде осы проблемаға баса назар аударды.

Терроризм қоғамға жан-жақты қауіпті көрініс болып табылуда. Қазіргі таңда терроризм, күрделі әлеуметтік-саяси тұрғыда, тұрақты қаржыландыратын, жаңа техникалық құралдарымен жабдықталған, жоғарғы дәрежеде дайындықтан өткен мамандарымен ерекшеленуде. Сондықтан аздаған шығын шығарып, әлемдік өркениетті орасан зор моральдық және материалдық шығындарға ұшыратуда.

Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына қатысушы мемлекеттердің Парламентаралық ассамблеясының «Шекара қауіпсіздігі» туралы үлгі Заңының ҚАУЛЫСЫНДА шекарадағы негізгі қауіптер шекара кеңістігіндегі ұлттық және діни экстремизмнің, этникалық және аймақтық сепаратизмнің болуы және халықаралық террористік және экстремистік ұйымдардың мемлекеттер аумағына өздерінің эмиссарлары мен террор құралдарын лақтыруы және диверсияларды ұйымдастыруы болып саналады [2].

Қазақстан шекарасының тұрақтылығы терроризмнің әсерінен соңғы жылдары көптеген күйзелістерге ұшырауда. Біріншіден, терроризм жаһандану шарасында халықаралық деңгейде көрініс табуда. Екіншіден, халықаралық террористік ұйымдардың белсенділіктері байқалуда, олар бұрынғы Кеңес одағы кеңістігінде де, Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігіне де қатер төндіруде. Үшіншіден, террористік қатерлердің шоғырлары ұлғайып, жаңа террористік орталықтар пайда болуда. Сол себептен Қазақстанның терроризмге қарсы іс-әрекетін жетілдіру қажет. Терроризммен күресуде әскери топтарды өршелендірмеу керек, бір жағынан оның уақыты келді десек те қателеспеспіз. Бұл күрес өзіне тек қарулы компоненттерін қоспай және әскери қарсы тұру факторларымен ғана белгіленбей, кешенді болып, басқа да мемлекеттерде терроризмнің туылу шарттарының алдын алуы керек. Төртіншіден, әскери аспектіден шекара кеңістігіндегі терроризм проблемасының ғылыми тұрғыдан толық игерілмеуінде және оларға дер кезінде қарсылық көрсету формаларының толық қалыптаспауында.

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігіне терроризмнен туындайтын қатерлерді ескере отырып, оларға тиімді төтеп беру үшін елімізде терроризмге қарсы жүйе құрылды. Аталған жүйе саяси, идеологиялық, ақпараттық-насихаттау, құқықтық және арнайы шаралар кешенінен тұрады.

Қазақстанның шекара кеңістігіндегі терроризмге қарсы іс-қимылдар, мемлекеттің терроризмге қарсы жүйесінің бөлігі ретінде шекара кеңістігінің қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды орын алады. Оның негізгі міндеттері терроризмнің туындау себептерін туғызатын шарттар мен жағдайларды жобалап және айқындау болып саналады. Қазақстан Республикасының шекара кеңістігінде терроризм идеологиясына қарсы іс-шаралар және ұлтаралық қарама-қайшылықтарды болдырмау шаралары атқарылады.

Терроризмге қарсы іс-шаралардың тиімділігі шекара кеңістігіндегі терроризмге қарсы міндеттерді орындайтын министрліктердің, ведомстволардың, арнайы қызметтердің және басқа да субъектілердің үйлесімді қимылдарымен тығыз байланысты. Шекара кеңістігіндегі мемлекеттік органдардың терроризмге қарсы тұрудағы міндеттері шекара аумағы тұрғындарының әлеуметтік проблемаларын шешуге, ұйымдастырылған қылмыстың өршуіне жол бермеуге бағытталуы керек.

Әлемдегі және шекара кеңістігіндегі болып жатқан саяси, әлеуметтік, әскери жағдайларды ескере отырып, терроризмге қарсы шараларды үйлестіру үшін нормативті-құқықтық базаларды, аймақтық және мемлекеттік билік органдарының іс-қимылдарын, арнайы қызметтердің және күш құрамаларының өзара байланыстарын, шекара кеңістігіндегі терроризмге қарсы тұрудағы ақпаратты қамтамасыз етудің күшейтілуін жетілдіру қажет.

Терроризммен күресудегі аталған аспектілер бұл саладағы барлық проблемаларды шешеді деуге болмайды. Әлемде болып жатқан саяси және экономикалық жағдайларға сүйенсек, терроризммен күресу ғаламшар деңгейінде және тікелей Қазақстан Республикасында қысқа мерзімді және тез шешілетін мәселе емес. Терроризмге қарсы іс-шаралар қыруар адам және материалдық-техникалық ресурстарды, ғылыми зерттеулерді, биліктің барлық салаларының және азаматтық қоғамның қатысуын талап етеді.

Қазіргі кезде терроризмге қарсы іс-шаралардың тиімділігінің нәтижелерін арттыру проблемасы өте ықтималды. Өйткені бұл терроризмге қарсы шараға қатысатын әрбір тұлғаның шараға толық берілуін қажет етеді. Маңызды рөлдердің бірі терроризммен күрестегі алдыңғы шепте жүргендерді материалдық, әлеуметтік және құқықтық қолдаулар болып саналады.

Ұлттық қауіпсіздікті анықтайтын заңнамалардың құқықтық реттелуін жетілдіру керек. Қазақстан Республикасындағы терроризмге қарсы шаралардың маңызды компоненті болып ұлттық біртұтастық идеясы саналуы керек. Өз тарапынан ұлттық біртұтастық мемлекеттің әскери және экономикалық күшімен және де заңдылық пен ұлттың рухани байлығы арқылы ең басты мақсатқа жетуді қамтамасыз етуі керек, яғни ол - ұлттың өз қауіпсіздігі.

Айта кетер жағдай, терроризмге қарсы тұру бүгінгі таңда кешенді ғылыми негізделген тұғырды талап етеді. Жүргізілген сараптамаларға жүгінсек, Қазақстан Республикасының шекара кеңістігінің қауіпсіздігіне ықпалын тигізетін террористік қатерлердің шоғырлары өте кең таралған. Оның барлығы жаһандану кезеңіндегі терроризмнің шекара кеңістігінің қауіпсіздігіне әсерін тигізетінін анықтап, олардың алдын алу шаралары дәйектеле не түсуде.

Осыған орай, шекара кеңістігіндегі терроризмге қарсы тұру шараларын жетілдіру мақсатында:

- Қазақстан Республикасының әскери оқу орындарында, оқу пәндерінің аумағында «Жаһандану үдерісі кезіндегі Қазақстанның ұлттық қауіпсіздігіне әсерін тигізетін қатерлер және шекара қауіпсіздігін қамтамасыз ету проблемалары» атты арнайы курс енгізуді;

- Қазақстан Республикасының әскери оқу орындары тыңдаушылары мен курсанттарының арасында терроризмге қарсы тұру және шекаралық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бағытында курстық жұмыстарды ұйымдастыруды;

- Шекара қызметінің ақпараттық құралдарында шекара кеңістігіндегі терроризмге

қарсы шаралардың жетістіктері үлгі ретінде жариялануын ұсынамын.

Қазақстан Республикасының заңнамаларында терроризммен күресудегі бағыттарға келесідей өзгерістер енгізілгені жөн:

– әлемдегі және еліміздің геосаяси жағдайларын ескере отырып, Қазақстан Республикасының шекаралық қауіпсіздігіне ықпалын тигізетін террористік қатерлерді нақты анықтау;

– Шекара қызметі қарсы тұратын ішкі және сыртқы террористік қатерлерді нақты белгілеу;

– терроризмге қарсы тұру жүйесін жетілдіру барысында терроризмнің ықпалына ұшырайтын шекаралық аудандарды нақты анықтау;

– сырттан келіп, террористік әдістермен қысым көрсететін күштерді нақты анықтау дұрыс деп ойлаймыз.

Сонымен қатар Қазақстан Республикасының шекара кеңістігінде іс-тәжірибелік және басқа шаралармен терроризмнің алдын алу үшін:

– шекара, құқық қорғау және мемлекеттік басқару органдарынан тұратын шекара кеңістігіндегі терроризммен күресу жүйесін шекара аудандарында нақты тағайындау;

– мемлекеттік шекараның барлық учаскелерінде және ТМД сыртқы шекарасындағы террористік қатерлерге бақылау жүргізілуі қажет.

Шекара қызметінің құрамалары мен бөлімдерінде кәсіби дайындық жүйесінде «Қазақстан Республикасының шекара кеңістігіндегі терроризмнің пайда болуы және олардың алдын алу» тақырыбындағы сабақтардың өткізілуін жетілдіру керек.

Қорыта айтқанда, автор ұсынған тәжірибелік ұсыныстар мен қорытындылар, жалпы айтқанда, Қазақстанның шекаралық қауіпсіздігін қамтамасыз ету үдерісінде ары қарай толық игеруді талап етеді.

Қолданылған дереккөздер тізімі

1. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы.
2. Постановление Межпарламентской ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств о модельном законе «О пограничной безопасности». – СПб. – 28 окт. 2010 г., № 35-10.

Получено 17.04.2014

УДК 355.233

Ф.П. Фёдоров

Восточно-Казахстанский государственный технический университет им. Д. Серикбаева,
г. Усть-Каменогорск

**МОТИВАЦИОННЫЙ АСПЕКТ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ
ВКГТУ им. Д. СЕРИКБАЕВА НА ВОЕННОЙ КАФЕДРЕ**

Анализ и наблюдение за успеваемостью, активностью и отношением студентов второго и третьего курсов к изучению предметов военной подготовки (во время занятий на военной кафедре и в ходе самостоятельной работы) навело на мысль провести исследование по вопросам:

1. Какие мотивы были у студентов при поступлении на военную кафедру и при выборе

военной специальности?

2. Что привлекает и что мешает успешно учиться, проявлять усердие и старание на занятиях?

3. Какие планы на будущее и как они связаны с военной службой?

4. Какие предметы излишни, по мнению студентов, при подготовке офицера запаса?

Почему возникли эти вопросы? Военная кафедра при ВКГТУ им. Д. Серикбаева существует более десяти лет. За это время подготовлено более 2 000 офицеров запаса и 931 сержант запаса. Примерно 0,7 % служат в Вооружённых Силах Республики Казахстан на различных должностях, 4 % в разное время призывались на службу, но в кадрах не остались, после 3-х лет службы уволились из Вооружённых Сил по различным причинам. Отсюда видно, что абсолютное большинство наших выпускников в армию не призывалось. Очень небольшое число выпускников изъявили желание служить по контракту.

Наблюдение за студентами, за их отношением к занятиям, результаты зачётов и экзаменов вызывают пессимистические настроения. Если взять студентов начала двухтысячных годов и сравнить со студентами 2010-2013 гг., то у большинства явно прослеживается отсутствие интереса и желания изучать военное дело, как говорится, настоящим образом. Главная причина - понимание студентами того факта, что двойки им не поставят и с военной кафедры не отчислят, звание они в любом случае получат. Действительно, так оно и есть. За пропуски и неудовлетворительные знания в ходе обучения отчислить невозможно, потому что за их обучение университет получил деньги от министерства. Дотянув до выпускного экзамена с двойками и тройками, эти студенты аттестуются в офицеры запаса. В ходе проведения занятий, причём в любой форме: лекционной, семинарской, практической, лабораторной, большинство проявляет абсолютную пассивность, отсутствие желания изучить, научиться, освоить и т.д.

Почему такое отношение к получению знаний у молодых ребят? Конечно, на поставленные вопросы не все ответили искренне и полно. С определённой долей погрешности некоторые результаты можно обобщить.

Исследование мы проводили в несколько этапов и различными методами:

- индивидуальные беседы со студентами;
- беседы в учебном взводе;
- анонимное анкетирование.

В ходе индивидуальных и групповых бесед достаточно полной картины выявлено не было по причинам неискренности студентов, эффекта толпы, старания положительно ответить на вопросы. Наиболее полные ответы были получены в результате анонимного анкетирования, в ходе которого студенты чувствовали себя более раскрепощёнными и независимыми в ответах. Что же выявлено в ходе обработки данных?

В выборе вуза и специальности большое значение имело то, что в ВКГТУ им. Д. Серикбаева имеется военная кафедра, после окончания которой они получают офицерское звание.

На выбор военной специальности повлияли (первая цифра – ответы студентов третьего курса, вторая - второго курса):

- Советы выпускников – 43 и 50 %.
- Совет родителей – 70 и 40 %.
- Традиции семьи – 10 и 30 %.
- Подражание идеалу – 31 и 35 %.
- Рекомендации учителей – 30 и 15 %.

Как видно из ответов, большинство студентов поступили на военную кафедру по совету родителей, хотя в семье нет военных и традиции семьи не являются приоритетными.

- Материальные соображения – 10 и 30 %.
- Желание руководить людьми – 40 и 30 %.
- Возможность раннего выхода на пенсию – 60 и 40 %.

В этом блоке вопросов большинство студентов, особенно третьего курса, просчитали возможность раннего выхода на пенсию.

Ответы на вопрос «При выборе цикла/специальности/ Вы ориентировались на работу»?:

- На производстве – 30 и 0 %
- На службу в ВС РК – 30 и 25 %
- На работу в органах МВД – 30 и 40 %.

Педагогическая, конструкторская, научная работа никого не привлекает.

На вопросы о желании стать высококвалифицированным специалистом, быть примером для сокурсников положительно ответили - 50 и 40% студентов, остальные посещают занятия без всякого желания.

- Что мешает в учебной деятельности?
- Слабая довузовская подготовка – 60 и 35 %
- Преподавание на русском языке – 20 и 15 %
- Отсутствие специальной литературы на гос. языке – 30 и 15 %
- Слишком высокие требования преподавателей – 20 и 15 %
- Безнаказанность и уверенность в том, что не отчислят – 60 и 15 %
- Потеря интереса к будущей профессии офицера- автомобилиста – 30 и 15 %
- Слабое состояние здоровья – 10 и 20 %
- Необходимость соблюдать распорядок дня и дисциплину – 30 и 20 %

Достаточно самокритично студенты отметили слабую довузовскую подготовку, надо понимать, что в школе они недостаточно занимались, не придавали значения изучению точных наук. Также отмечается пагубное значение безнаказанности и уверенности студентов третьего курса в том, что с военной кафедры их не отчислят за неуспеваемость и пропуски занятий.

Предметы и дисциплины, которые, по мнению студентов, не нужны на военной кафедре:

- Тактическая подготовка – 40 и 10 %
- Методика воспитательной работы – 30 и 10 %
- Огневая подготовка – 50 и 10 %
- Строевая подготовка – 60 и 20 %
- Общевоинские уставы – 70 и 20 %

Из ответов можно сделать вывод о том, что как и в войсках, так и на военной кафедре не хотят заниматься строевой подготовкой, изучать уставы и законы.

Мечтают стать кадровыми военными и посвятить себя службе в армии 40 % студентов 3 курса и 35 % студентов 2 курса.

Беседы и опрос студентов о желании служить в Вооружённых Силах РК, после окончания университета установили факт отсутствия у большинства студентов этого желания. После окончания университета подавляющее большинство студентов связывает свою дальнейшую жизнь с работой на производстве или в органах полиции, что говорит о недостатках военно-патриотического воспитания и слабом понимании личной ответственности офицера за защиту своей Родины.

по страницам

СИГНАЛ ИЗ-ПОД ЗЕМЛИ ДОХОДИТ ДО ПОВЕРХНОСТИ

Чтобы обеспечить безопасность при ремонтных работах в водопроводных и канализационных колодцах, нужно непрерывно следить за составом воздуха. Для этого выпускаются газоанализаторы самых разных конструкций. В частности, в Смоленске разработан переносной анализатор «Джин-Газ», способный улавливать содержащиеся и появляющиеся в воздухе глубоких колодцев метан, сероводород, оксид углерода, а также снижение содержания кислорода.

Главное достоинство прибора состоит в том, что сигнал об опасности получает не только человек, работающий в колодце, но и страхующий его на поверхности.

«Наука и жизнь» № 4, 2012